

Abstract

The Danish national church has throughout the years been an important part of Danish cultural heritage. In my thesis I explore how the Christian faith was integrated with and evolved alongside the Danish historical societies, in order to analyse and discuss the contemporary national church position and privileges in the contemporary society and its relationship to the state and people. The Danish national church has in recent years been challenged by the contemporary religious evolutions of areligious practice, the prevalence of secularisation and the rise of organised atheism. Thus, it has to implement, react or evolve to meet these changes, due to a regression in church membership on a national basis.

The purpose of the thesis is to explore how the church has evolved in contemporary Denmark, due to the central role Christianity had in the creation of Danish national identity. Which is done through cultural heritage theories and theories on religious evolution. Focusing on the church's history, how their rituals have evolved, how they react to change, how the church's authority has changed over the years and how people use the church physically.

My thesis finds that the overall church membership is a driving factor in the modern changes that happen within the national church. The changes differ vastly on regions, where the larger cities have an easier time maintaining their memberships while membership is falling in the smaller parishes. This corresponds to the way the different churches adapt to the changing situation. Where the smaller parishes adapt with a more religious conservative approach and focusing on the church's Christian heritage. While the larger city parishes adapt by including new rituals and are trying to meet the younger generations with somewhat unorthodox methods.

When the small-town parishes, according to my sources, adapt more conservatively to the changes and focus on their Christian cultural heritage. While the parishes around larger cities adapt by focusing on more contemporary society and engage with them on the modern people's premises. This leads to an observed divide inside the national church which can be furthered if the unity of the church, and the church's role in Danish cultural identity is further challenged. Which in turn fuels a feedback mechanism that furthers a need in the church to use and create a cultural identity.

The thesis is not a complete study of all Danish national churches but is more akin to a proof-of-concept study, where I examine some of the important changes in church culture and perception of the church identity. Thus, the changes are small in sample size and used to illustrate

possible adaptations to a changing religious culture in Denmark. The changes are in my opinion early adaptations to a slowly changing large scale change of the Danish national church. They are examples of how the church has to adapt to preserve itself in contemporary Denmark.

Contents

Abstract.....	1
Indledning:	1
Problemformulering.....	2
Formål.....	2
Teori.....	4
Robert Bellah, Religious Evolution	4
Den moderne folkekirke ifølge Bellah.....	7
Bernard Eric Jensen kulturarv.....	8
Bernard Eric Jensen Fortidsbrug.....	9
Læghistorie og faghistorie	10
Ritualer.....	11
Paul Heelas og Linda Woodhead: The Spiritual Revolution.....	13
Religionsteorien og Historiebrugsteorien	15
Folkekirken medlemstal i dag.....	17
Kirkens ritualer i danskernes liv	17
Centrale begreber:.....	18
Kulturarv:.....	18
Kulturkristendom:	19
Sekularisering	19
Magt	20
Den danske kristendoms historie	22
Formålsafsnit.....	22
Kristendommen i Danmark.....	23
Vikingernes kristendom	25
Det historiske narrativ.....	26

Kirken, staten og folket.....	27
Reformationen.....	28
Kirken rolle i det moderne samfund	29
Religionsfriheden i Europa	30
Folkekirken	31
Folkekirkens demokratisering.....	33
Kristendommens tilpasninger til samfundet	34
Religion i dag.....	35
Religion i vesten	36
Kristendommens identitet i den vestlige verden.....	38
Kirkens historiske magt	39
Kirken og folket	39
Kirkens historiske forandringer	Error! Bookmark not defined.
Den moderne folkekirke	43
Kirkens brug og funktioner.....	44
Brug af kirkerummet.....	44
Yoga i kirken.....	45
Køn, seksualitet og kristendom.....	47
Et farvel til kvindelige præster?.....	47
Homoseksuelle i vielsesritualet.....	49
Kirkens moderne samfundstilknytning	53
Kirkens rolle i dansk kulturarv	54
Kirkens magt i samfundet	54
Kristendommen i moderne dansk kultur.....	55
Ikke religiøse kristne ritualer	56
Kristendommens fremtid i Danmark	44
Kirken og kulturarvsnarrativerne	59

Sammenfletning med lokalkulturer.....	58
Folkekirken i kulturarvsperspektiv	60
Konklusion.....	62
Litteraturliste.....	65
Bøger og fysiske værker	65
Artikler.....	65
Hjemmesider	67

Indledning:

Religion i Danmark er en kompliceret størrelse, hvor der siden junigrundloven har været en grundlovssikret 'religionsfrihed', men på den anden side er der også bestemt i grundloven at Danmark har en folkekirke og at den folkekirke har en privilegeret position i det danske samfund. Det er blandt andet i form af en politisk magt, en privilegeret skatteindtægt og en mere samfundsbestemt autoritativ magt. Kristendom i Danmark har i de seneste år været et meget omdiskuteret emne. Både blandt den brede befolkning og politikerne. Diskussionerne drejer sig typisk om hvorvidt kristendommens danskhed. Hvor argumenterne hhv. er at kristendommen har været instrumental i Danmarks historie, mens modargumentet er at moderne danskere ikke længere føler den samme tilknytning til den kristne kirke. Altså er der sket en forandring i værdisæt så de to ikke længere kan sammenføres på samme måde som for 100 år siden.

Folkekirken indgår derfor i et stort samspil med det danske samfund og som det blev set i Grosbøllsagen¹ har den offentlige holdning en stor betydning for kirkens virke og tilstedeværelse i det danske samfund. Det medfører at kirken er nødt til at tilpasse sig det samfund den opererer i for at beskytte sin position i Danmark. Derfor er der hos kirken et udtalt behov for at legitimere deres position i det moderne samtidige samfund. Hvor kirken forsvarer sin praksis over for samfundet, såvel som deres privilegier i samfundet.

Kristendommen er i dag stadig den medlemsmæssigt største religion i Danmark, men dens privilegier er over årene blevet påtalt, udfordret og i nogle tilfælde frataget eller ændret. Samtidig er kirkens medlemstal faldende og har været det i mange år og kirken i dag har kun 72% af den danske befolkning som medlemmer. Kirken bliver i dag mødt af antireligiøse bevægelser, fx ateistisk selskab, som fører kampagner mod folkekirken, hvilket er med til at øge frafaldet i den danske folkekirke.² Samtidig er der fra 2021 en påtalt præstemangel, hvor man fra regeringens side åbnede for at ikke-teologer, fik adgang til præsteseminaret, for at imødekomme denne.³ Det medfører også diskussioner om kristendommens danskhed og kristendommens egen identitet i Danmark.

Den nutidige folkekirke er derfor under pres for at fastholde og hverve medlemmer, samtidig med at de fastholder deres teologiske grundlag. Jeg mener derfor at der er et udtalt behov

¹ Kristeligt-dagblad.dk, grosbøll sagen kort, : <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/grosbo%C3%B8ll-sagen-kort> tilgået 25-05-2023.

² Ateistisk selskab, udmeldelse, <https://ateist.dk/udmeldelse-og-kirkeskatberegner/> tilgået 15-05-2023..

³ Dr.dk, Ny Præsteuddannelse bliver kaldt lappeløsning, <https://www.dr.dk/nyheder/regionale/fyn/ny-praesteuddannelse-bliver-kaldt-lappeloesning-jeg-kommer-kun-igennem-paa>, tilgået 15-05-2023.

hos folkekirken for at legitimere deres position i samfundet og danne en moderne kristen identitet. Derfor vil jeg undersøge i hvilken grad de danske bykirker bruger historien som grundlag for den legitimering. Jeg fokuserer på forskellene mellem bykirker og landkirker, for at undersøge hvordan de forskellige kirker bruger kulturarv til at legitimere deres positioner og identitetsdannelse.

Problemformulering

Min problemformulering lyder:

I specialet vil jeg undersøge hvordan den moderne danske folkekirke bruger kulturarv i mødet med kirkens moderne udviklinger og udfordringer ift. areligiøsitet, faldende medlemstal og ændring i kirkens magtposition i samfundet.

Formål

For at undersøge dette vil jeg fremhæve nogle af de generelle historiske udviklinger der er sket inden for den danske folkekirke, hvor jeg præsenterer og diskuterer kirkens tilkomst til Danmark og hvordan den siden har udviklet sig, for at forklarer problemformuleringen på baggrund af den bredere Danmarkshistorie.

Formålet med opgaven bliver således at jeg skal undersøge hvordan den danske folkekirke anvender to forskellige typer af kulturarv, en kristen og en dansk i det moderne sekulære og areligiøse samfund til at forsvare deres position og privilegier i samfundet. Hvilket er relevant ift. folkekirkens overordnede udviklingshistorie. Jeg vil analysere kirkens position i det moderne samfund, på baggrund af dens historiske positioner og udviklinger. Det gør jeg for at danne et forståelsesgrundlag for folkekirkens moderne handlinger og diskuterer hvordan folkekirkens fremtid ser ud på baggrund heraf. Her vil jeg komme ind på den kulturelle rolle og politiske rolle og magt som kirken har i Danmark, ved at undersøge nogle moderne politiske stridspunkter, begrebet kulturkristendom og kristendommens rolle i det danske samfund. Hvilket jeg gør for at danne et udgangspunkt for en diskussion om folkekirkens moderne splittelser mellem storbykirker og landsbykirker som sker i takt med kirkens moderne udviklinger.

Med udgangspunkt i kirkens nutidige og historiske position i samfundet, vil jeg herefter analysere og fortolke på offentlige narrativer om kirken, fremsat af kirken selv og i den offentlige debat. Det er især når kirkens rolle bliver udfordret i det moderne danske samfund og hvordan kirken vælger at forsvare eller ændre deres position. Det overordnede formål er således ikke en dybdegående gennemgang af alle danske kirkes historie og udviklinger, men en

gennemgang af de forandringer der sker i det danske samfund og hvordan de kan indikerer et kulturelt skift i kirkens identitetsopfattelse.

Det vil jeg gøre med udgangspunkt i Bernard Eric Jensens teori om kulturarv som identitetspolitisk konfliktfelt.⁴ Formålet med det er at finde frem til hvordan folkekirken fremstiller sig og reagerer på kirkens rolle i samfundet og de moderne forandringer som kirken møder. Til det formål undersøger jeg kirkens overordnede udviklingshistorie i Danmark. Fra kristendommens indførelse i 900-tallet, gennem de store historiske udviklinger, reformationen, 30-årskrigen og junigrundloven, til kirkens moderne udfordringer i dag. For at diskutere hvorfor forskellige kirker har forskellige syn på moderne værdiers integration i kirken.

Samtidig bruger jeg et andet værk af Jensen, som handler om fortidsbrug og erindringsspor, fordi kirken er en historisk institution i Danmark og dermed er tilbøjelige til at fremhæve dens egen fortid til at fremme deres kulturelle rolle i landet. Samtidig fremhæver Jensen ritualer som en central del af fortidsbrug hvilket er relevant i en undersøgelse af folkekirken, da den stadig har mange ritualer som er centrale i danskernes liv, hhv. dåb, konfirmation, vielse og begravelse. Som er de store overgangsritualer i menneskers liv. Der alle stadig har et element af kristendom i sig, selvom ritualerne kan udføres sekulært.

For at danne et udgangspunkt for en diskussion af kirkens moderne udviklinger bruger jeg Robert Bellahs teori om religiøse udviklinger med udgangspunkt i en udviklingsorienteret historisk gennemgang og fokus på hans tanker om moderne religioner. Da Bellah skriver i 1964 bruger jeg Paul Heelas og Linda Woodheads bog *The Spiritual Revolution*, der i dybere detalje fremhæver hvordan moderne religioner, tilpasser sig til det moderne samfund og deres tese om sekularisering i store tempelreligioner, som er religioner som kristendom, islam og jødedom, der alle har et 'tempel' som samlingspunkt for gudsdyrkelsen. Hvor de mente at den moderne areligiøsitet ville betyde at tempelreligionerne ville forsvinde. Formålet er her at fremhæve nogle religionsfaglige forståelser som jeg vil tolke ind i historiebrugsteorien. Hvor jeg mener at de religiøse udviklinger er med til at drive historiebrugen i form af kulturarvsbrug- og udviklinger i folkekirken.

Min forventede konklusion er at kirken på baggrund af den øgede areligiøsitet og de forskelle der er opstået i praksis mellem by og landkirker, er på vej mod en ny udvikling. Hvor kirke-menighederne kan være mere tilbøjelige til at fremhæve sin kristne kulturarv i udkantskirkerne

⁴ Bernard Eric Jensen, *Kulturarv - et identitetspolitisk konfliktfelt* (København: Gad, 2008).

og dermed kan de nedtone dele af den danske kulturarv. Mens storbykirkerne i højere grad integrerer sig i de danske kulturarvsnarrativer og indoptager flere moderne praksisser og værdier. Hvilket kan bryde med deres kristne kulturarv. Dermed antager jeg også at kirken i fremtiden vil få truet dens særprivilegier i samfundet. Fordi der ikke i dag er en kultur eller konkret behov for at forfordele bestemte religiøse institutioner.

Teori

Robert Bellah, *Religious Evolution*

Robert Bellah skrev i 1964 artiklen *Religious Evolution*, hvor han kortlægger forskellige udviklingsfaser for religioner som helhed. Her starter han med de tidligste stammereligioner og går frem til nogle tanker om moderne udviklinger i hans samtid.⁵ Bellahs teori er central i moderne religionsforståelse, på grund af hans evolutionære tanker om religion og om moderne religiøse udviklingstræk, da han forsøgte at forudse hvordan fremtiden ville se ud, baseret på de samtidige udviklinger.⁶

Bellahs teori handler om de forskellige overordnede udviklingsstadier som religion går igennem som følge af samfundsudviklingen. Hvor han starter med primitive-religioner, til arkaiske bystatsreligioner, til historiske religioner, tidligt moderne religioner og slutteligt moderne religioner.⁷ Kristendommen i dag er en moderne religion med post-aksiale rødder, dvs. der er fokus på en stormandsfortælling og i religionen et fokus på det hinsides.⁸ Samtidig er det også en moderne religion, som fokuserer på de individualiserede tendenser som Bellah fremlagde i 1968, såsom individualisering de-mytologisering og areligiøsitet.⁹ Bellahs betegnelser er siden blevet opdateret, så i specialet bruger jeg for tidligt moderne religioner, fordi moderne religionsforskning ikke anser betegnelsen primitiv religion for dækkende. Jeg bruger derfor betegnelserne, Tribal, Arkaisk, Aksial, Post-aksial og Moderne religioner.

Bellahs teori handler også om hvordan moderne religionsudvikling har været og hvordan det udvikler sig i takt med samfundets udvikling.¹⁰ Heraf hvordan man ser en religiøs specialisering i takt med samfundet får en større befolkning og flere ressourcer til arbejdspecialisering. Det ses tydeligt i Antikken, hvor man har de meget arbejdspecifikke guder og en

⁵ Robert N. Bellah, "Religious Evolution", *American Sociological Review* 29, nr. 3 (1964): 358–74, <https://doi.org/10.2307/2091480>, s. 370.

⁶ Bellah, "Religious Evolution", s. 366.

⁷ Bellah, "Religious Evolution", s.361,364, 366, 368, 370.

⁸ Bellah, "Religious Evolution", s. 366.

⁹ Bellah, "Religious Evolution", s. 371.

¹⁰ Bellah, "Religious Evolution", s. 358.

specialiseret præstestand. I mit speciale vil jeg have fokus på især de post-aksiale religiøse- og de moderne religiøse udviklinger. Hvor det postaksiale fokuserer på efterlivet og en afvisning af det dennesidige, mens det moderne fokuserer på individualisering og areligiøs religionsdyrkelse.¹¹

Bellahs teori er meget generaliserende og har nogle grundlæggende problemer med fx at forklare religioner som falder uden for kategorierne.¹² Hans betragtninger om moderne religion mener jeg stadig er meget passende at anvende ift. kulturarvsdiskussionen, da den i høj grad drejer sig om hvordan folket og kirkens forhold afspejler sig i kirkens praksis og forklarer nogle af de mere konservative reaktioner man ser hos nogle moderne folkekirker.

Bellahs teori handler om ressourceudviklinger af de historiske samfund, hvor han inddeler samfundsreligioner i stadier, som ændres i takt med at samfundet få flere ressourcer og arbejdspecialisering til rådighed. Han starter med tribale religioner fra historiske stammesamfund, der er kendetegnet med en flad hierarkisk religionsstruktur, hvor alle har en lige adgang til det religiøse, da det religiøse ligger i denne verden.¹³ Der har altså ikke været nogen overordnet religiøs specialisering. De arkaiske religioner som kommer efter, fokuserer på den dennesidige velsignelse. Man tilbad guden for et udbytte i denne verden og havde sjældent ideer om et efterliv.¹⁴ Derfor var guderne også målrettet nogle bestemte erhverv som stemte overens med den arbejdsfordeling der var i det pågældende samfund.¹⁵ I den arkaiske religion opstår der således en offerkult og en dedikeret præstestand.

Historisk set så man, i takt med den samfundsmæssige udviklinger at de aksiale religioner opstår, som adskiller sig ved at fokuserer på det hinsides, det jordlige liv reduceres til en overgangsproces, hvor det hinsides fra dette liv er målet. Det ser man i form af buddhisme, islam og kristendom, der alle handler om et liv hinsides. Samtidig reduceres det jordlige liv til smerte ift. det hinsides. Derfor bliver det som sker i det jordlige reduceret til noget dårligt, som fx ses i biblens ”Det er lettere for en kamel at komme igennem et nåleøje end for en rig at komme ind i Guds rige”.¹⁶ Altså en ændring i samfundsværdierne, en såkaldt værdiomkalfatring, hvor man omvender de værdier der er i denne verden ift. de hinsides værdier.¹⁷ Da de store profeter døde,

¹¹ Bellah, “Religious Evolution”, s. 371.

¹² Herunder asatro, som er arkaisk men samtidig har myter om et efterliv, hvilket er atypisk.

¹³ Bellah, “Religious Evolution”, s. 358.

¹⁴ Bellah, “Religious Evolution”, s 362.

¹⁵ Bellah, “Religious Evolution”, s 364.

¹⁶ Mark, 10, 25.

¹⁷ Ordnet, omkalfatring, <https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=omkalfatring> set 17-04-2023.

så udviklede de sig til post-aksiale verdensreligioner, som var kendetegnet ved at være missionerende religioner.

Her begynder den mere asketiske dyrkelse at opstå, hvor de mere ressourcestærke borgere begynder at 'bryde ud' af samfundet for at opnå en form for oplysning. Det er religiøse personer som Gautama Buddah, Jesus eller profeten Muhammed som danner udgangspunktet for dette, gennem fortællingerne om deres liv. Hvor det store skift fra den arkaiske religion er dens fokus på det næste liv.¹⁸

På sigt samler det sig til nogle mere organiserede religioner, som mn fx ser i kristendom og buddhismen. Hvor de forskellige asketer samler sig og får en lettere højt rangerende status i samfundet, men stadig frasiger sig værdslige goder. Religiøs askese er i historien blevet værdisat meget højt, og har været en mulighed for social mobilitet hos de mindre bemidlede. Det centrale her er det fokus der inden for aksetidsreligioner er på at frigøre sig fra denne verden, fordi det er centralt i forståelsen af den kristne kulturarv.

Bellah anerkender selv det skift der sker i moderne religion og beskriver det som en demytologisering og religionsløs dyrkelse.¹⁹ Altså at moderne kristendom bevæger sig væk fra de mytiske fortællinger og i stedet handlede om hvordan kristendommen kunne drage gavn i det samtidige samfund. Hvilket spiller ind i kulturarvsteorien, som kort opsummeret siger at kulturarv er de historiske narrativer vi bruger til at danne identitet omkring.²⁰ Derfor bliver moderne kristendom i Danmark også meget individualiseret. Hvilket er en yderligere moderne betragtning som Bellah gør.

Bellahs hovedpointe med religiøse udviklinger er at religionens fortid aldrig forsvinder fra den, men at den tilpasser sig til forskellige behov i de pågældende samfund den operer i. Det opsummeres i sætningen ” And of course no stage is ever completely abandoned; all earlier stages continue to coexist with and often within later ones”.²¹ Derfor kan de religiøse dyrkere også vælge at lægge fokus om igen og genoptage nogle af de tidligere værdier eller trospraksisser.

Moderne religion begynder altså at bevæge sig mod en mere individualiseret religiøs dyrkelse, en blanding mellem det arkaiske dennesidige og det aksiale hinsidige. Hvor man også begynder

¹⁸ Bellah, "Religious Evolution", s. 366.

¹⁹ Bellah, "Religious Evolution", s. 371

²⁰ Afsnit: Bernard Eric Jensen Kulturarv.

²¹ Bellah, "Religious Evolution", s. 361.

at inddrage elementer fra nogle af de mere spirituelle religioner, der har personlige dyrkelsespraksisser. Såsom kristendommen der begynder at inddrage yoga eller lægger vægt på personlige gudsforhold, et forhold hvor individet også får gavn af at dyrke guden eller det modsatte hvor det areligiøse vinder frem, altså religiøs dyrkelse uden fokus på det hinsides. Nytteaspektet i religion begynder at blive mere centralt i moderne dansk kristendom såvel som det areligiøse.

Den moderne folkekirke ifølge Bellah

Religiøs udvikling er ikke en stillestående størrelse og religionerne udvikler sig hele tiden for at tilpasse sig det omkringliggende samfunds udviklinger. På samme måde er der sket en udvikling i vesten over siden 1970erne, hvor areligiøsitet har vundet indpas. Samtidig opstod der i 1970ernes ungdomskultur en indifferens til de organiserede religioner, ikke en reel areligiøsitet, men religion blev mindre centralt for ungdommens identitetsdannelse.²²

Folkekirkekristendommen i Danmark er både en moderne religion som udvikler sig mod nogle moderne religiøse tendenser, hvor man ser ting som individualisering og areligiøsitet begynder at præge den, mens den stadig fastholder det postaksiale menighedsdyrkning. Folkekirken i Danmark er derfor stadig i en forandringsproces som den har været siden dens indførelse i Danmark. Kristendommen i Danmark har nemlig aldrig været en fast størrelse, men har været i konstant forandring og tilpasning siden den kom hertil omkring år 900.

Grundlæggende kan man diskutere hvorvidt de bevægelser som påvirker moderne kristendom i Danmark, er ved at bevæge sig mod en postmoderne religiøs dyrkelse. Hvor der sker en form for modreaktion mod areligiøsitet i moderne religion, som vil fokusere konservativt på religionens ophav og yderligere adskille religionen og samfundet. Hvor jeg antager at religionen vil lægge et større fokus på dens religiøse kulturarv og på den måde bryde nogle af sine bånd til samfundet. Derfor syntes jeg det er interessant at undersøge den moderne folkekirkes nyere konflikter med samfundet, hvor de netop trækker på den religiøse kulturarv, eller kommer i konflikt med areligiøsitet ift. folkekirkens juridiske privilegier og brud med danske værdier om fx ligestilling.

²² Danmarkshistorien.dk, efterkrigstiden 1945-1973, <https://danmarkshistorien.dk/perioder/efterkrigstiden-1945-1973/kulturelle-og-sociale-opbrud> tilgået, 15-05-2023.

Bernard Eric Jensen kulturarv

I sin bog om kulturarv skriver Bernard Eric Jensen om hvordan vi som mennesker bruger kultur til at danne identitet, både individuelt, på samfundsplan og i nogen grad på et overstatsligt plan. Her inddeler Jensen kulturarv i tre kategorier, en overordnet kultur, en deskriptiv kulturarv og en normativ kulturarv. Kulturarvsbegrebet kan kort opsummeres til at være den historie som en gruppe danner deres identitet omkring.²³

Den overordnede kultur er ukendt, det er den samlede historie og alle dens narrativer, der er bag kulturen og den har vi ikke direkte adgang til.²⁴ Til det følger den deskriptive kulturarv, som er de levn, beretninger og andre overleveringer vi har af fortiden. Det er vigtigt at understrege at det ikke er den fulde kultur, men kun er de overleveringer vi har af den. Disse udgør så stor en størrelse og modsiger nogle gange hinanden, grundet forskelle på læghistorie og faghistorie,²⁵ at det er umuligt at opstille ét narrativ omkring det. Derfor opstår der normative kulturarvsnarrativer, hvor man bruger elementer fra den deskriptive kulturarv til at opstille et narrativ som bruges til at adskille en gruppe fra andre grupper.²⁶

Kulturarv er et begreb der er blevet meget relevant, ikke blot for faghistorikeren, men også i den offentlige debat, gennem de seneste 20 år,²⁷ hvor det fx er kommet på skemaet for de danske gymnasieelever.²⁸ Samtidig er der også moderne samfundsbevægelser såsom globalisering og overstatsligt samarbejde, som fører til større kulturudvekslinger som medfører et behov for at understrege en nationalidentitet gennem kulturarven. I offentligt regi bruges kulturarv til at definere hvem vi er som danskere i en globaliseret verden. Hvilket er svært at afgrænse, fordi jo større en gruppe, desto flere undtagelser er der og national identitet er en identitet på et makroniveau, derfor skal den dække over mange forskellige identitetstyper. Derfor er der mange forskellige elementer af danskhed der i de seneste år har været oppe til diskussion.

Kulturarv er derfor relevant at inddrage både ift. den folkelige forståelse hvor man ser på hvad politikerne anser for at være kulturarv, fx ved lærerplaner²⁹ og hvilke identitetsværdier der på den måde bliver overleveret til de kommende generationer. Samtidig er kulturarv også

²³ Bernard Eric Jensen, *Kulturarv - et identitetspolitisk konflikfelt* (København: Gad, 2008). S. 15.

²⁴ Jensen, *Kulturarv - et identitetspolitisk konflikfelt.*, s. 49.

²⁵ Bernard Eric Jensen, *Historie: fortidsbrug og erindringsspor*, Univers 15 (Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2014), s. 7 & 10.

²⁶ Jensen, *Kulturarv - et identitetspolitisk konflikfelt.* s. 49.

²⁷ UVM.dk: Religions C lærerplan fra 2017, <https://www.uvm.dk/-/media/filer/uvm/gym-laereplaner-2017/stx/religion-c-stx-august-2017-ua.pdf> tilgået 15-05-2023.

²⁸ UVM.dk: Religions C lærerplan fra 2017, tilgået 15-05-2023.

²⁹ Ibid.

relevant for forståelsen af historie og derfor er det relevant at inddrage et faghistorisk perspektiv der undersøger hvilken historieforståelse kulturarvsnarrativerne fremsætter og undersøge hvordan og hvorfor de forandrer sig med tiden.

I forhold til den danske folkekirke så indgår den både i den bredere deskriptive kulturarv, eftersom kristendommen har været en del af dansk historie siden 800-tallet.³⁰ Samtidig optræder folkekirken som institution også i den offentlige debat om kulturarv, i forhold til hvilken rolle kirken har i Danmark, i forhold til hvad danske værdier er og hvordan kirken selv ser sig i den bredere danske kulturarv. Kulturarv er derfor et vigtigt begreb når jeg her undersøger hvordan den moderne folkekirke bruges som dansk kulturhistorie, samt hvordan kirken som institution selv bruger historien. Samt hvordan kirken står splittet i forhold til by-kirker og landkirker ift. deres kulturarvsforståelser. Folkekirken tager nemlig del i både den danske kulturarv og den kristne kulturarv, derfor vil mit speciale også undersøge hvordan disse to spiller sammen eller danner konflikt i moderne tid. Kulturarvsteorien er derfor meget relevant at anvende til at undersøge dette skel, fordi kirken både har en kristen selvforståelse og en dansk, som kan være basis for konflikt i kirken.

Kulturarvsteorien danner således et udgangspunkt for den offentlige debat som jeg yderligere vil belyse med skellet mellem landkirker og bykirker og deres brug af forskellige kulturarvs-narrativer. Samtidig ligger debatten i direkte forlængelse af fortidsbrugsteorien, da kulturarv kan beskrives som den historie grupper danner deres personlige- og gruppeidentiteter ud fra.³¹ Altså er kulturarvsbrug og fortidsbrug to sammenhængende størrelser og har nogle betydelige overlap.

Bernard Eric Jensen Fortidsbrug

I mit speciale bruger jeg Bernard Eric Jensens teori om fortidsbrug. I sin teori præsenterer Jensen flere former for fortidsbrug. Her fokuserer jeg på ritualer som bruges til at overlevere kulturelle normer mellem forskellige generationer, samt skellet mellem mundtlige og skriftlige traditioner og faghistorie og læghistorie. Samlet set danner det et udgangspunkt for at jeg kan fordybe mig i kulturarvsnarrativerne som er den moderne folkekirkes spændingsfelt.

³⁰Natmus.dk Kristendommen kom til Danmark <https://natmus.dk/historisk-viden/danmark/oldtid-indtil-aar-1050/vikingetiden-800-1050/tro-og-magi-doed-og-ritual/kristendommen-kom-til-danmark/>. Tilgået 15-05-2023.

³¹ Jensen, *Kulturarv - et identitetspolitisk konflikfelt.*, s. 13.

Læghistorie og faghistorie

Jensen skelner i sin indledning mellem to forskellige historiesyn, lægmandshistorie og faghistorie. Lægmandshistorien er de folkelige historiefortællinger som cirkulerer blandt lægfolket, typisk som mundtlige overleveringer, men også i populærhistoriske fremstillinger og de kan variere i indholdsmæssig kvalitet. Det er de historier som bliver brugt til at afgrænse både en personlig og en folkelig identitet.

Lægmandshistorien adskiller sig fra faghistorien, ved to ting, faglig dybde og tilgang- og konsekvenser ved historieomskrivning. I den akademiske faghistorie er der nogle faglige standarder og kontrolmekanismer, som virker mod historieomskrivning. Det er fx Peer Reviews og en uddybelse af metodiske fremgangsmåder som skal sikre at det fremførte historiske narrativ fremstiller fortiden, for at parafraserer Leopold Von Ranke, sådan som den egentlig har været.³² Der er altså nogle strenge sandhedskriterier i faghistorien og konsekvenser ved ikke at følge dem. Såsom udelukkelse fra akademiske institutioner.

I modsætning til akademiske faghistorie fungerer lægmandshistorien i højere grad som en række kanonfortællinger der indfanger et folks centrale værdier og normer.³³ Dermed er der ikke det samme sandhedskriterie i lægmandshistoriens narrativer. Dog siger jeg ikke at lægmandshistorien ikke har sandhedskriterier, de er bare konstrueret anderledes end faghistorien.

Lægmandshistoriens sandhedskriterier baserer sig typisk på mundtlige overleveringer og erindringer fra samtidige generationer, som typisk anskuer historien fra et enkelt perspektiv. Hvor den akademiske faghistorie kendetegnes ved at anskue historien fra flere perspektiver.³⁴ Fortidsbrugen er således ikke hvad der er akademisk korrekt, men hvad der er etisk korrekt for et givet samfund. Det er især med fokus på hvordan en gruppe er opstået, hvor de er historisk og hvor de bevæger sig hen.³⁵ Her nærmer det sig hvad der også ligger i kulturarvsbegrebet, altså en samfundsfortælling, som har nogle historiske rødder, som bruges til at danne nogle fælles identiteter.

Lægmandsfortidsbrugens formål er typiske at videregive de kulturelle forståelser, normer og levemåder fra en generation til den næste, inden for en bestemt gruppe.³⁶ Det sker ud fra et

³² Erling Sandmo, *Tid til historie: en bog om historiske spørgsmål*, overs. Morten Andersen, 1. udgave (Kbh.: Hans Reitzel, 2016). s. 126

³³ Jensen, *Historie* fortidsbrug og erindringssprog, s 12.

³⁴ Sandmo, *Tid til historie*. s. 20-22.

³⁵ Jensen, fortidsbrug og erindringsspor, s. 11.

³⁶ Jensen, fortidsbrug og erindringsspor, s. 43.

konservativt kultursyn, at kulturen bør fortsætte som den er.³⁷ Derfor har man i et samfund indlejret nogle faste ritualer, kulturelle bestemmelser.³⁸ Det er især i ritualer og vaner den slags fortidsbrug finder sted. Derfor påtales fortidsbrugen også først når man forsøger at ændrer på ritualerne, eller når man udefra påtaler deres værdisæt. Centralt for folkekirkens historiefortælling er ritualer som fortidsbrug i både en kristen og en dansk kontekst, folkekirkens ritualer har både værdi for danskere i deres dagligdag, men også for kirken som kristen institution. Ritualerne overleverer derfor en række danske og kristne værdier til den næste generation. Ritualer er en vigtig del af kirkens fortidsbrug, som en ikke skriftlig overlevering.³⁹ Derfor er folkekirken både flette ind i den danske fortidsfortælling, men også den større kristne fortidsfortælling.

Lægmandshistorien bliver relevant i den historiske redegørelse, da jeg vælger at baserer den på de store historiske begivenheder som har været dannende for den moderne folkekirke som institution. Det er særligt historiens lange linjer der er i fokus her og ikke en dybdegående gennemgang af hele kirkens historie.

Ritualer

Ritualer er en central form for fortidsbrug som overleverer nogle vigtige samfundskoder, som er centrale i kulturen og som er med til at viderefører kulturen til den næste generation. Ritualer i kirken er centrale fordi kirken historisk har været med til at formidle de store overgangsritualer, dåb, konfirmation, vielse og begravelse, som alle symboliserer en overgang fra et stadie til et andet. Der sker altid en form for udvikling i ritualer, hvilket betyder at ritualer konstant forandrer sig og tilpasser sig til den næste generations værdisæt, samtidig med at de fastholder deres historiske kerne.⁴⁰ Det er en del af det som ligger indlejret i Robert Bellahs tese ” And of course no stage is ever completely abandoned”.⁴¹ At selvom ritualer konstant udvikler sig, så bygger det på det samme fundament, men tilpasses blot til de skiftende generationers behov. Derfor er ritualerne også en del af et moderne spændingsfelt ift. om man skal fastholde det historiske fundament, eller opdaterer det til samfundets behov.

I dag ligger folkekirken i et spændingsfelt, hvor den bliver mødt af nogle individualiserede tendenser i samfundet, mens dens ritualer har en kerne af kollektivismen. Det betyder at kirken og samfundet på nogle punkter er blevet inkommensurable. Dermed hverken sagt at kirken er forsvundet eller at folket ikke er kristne, men at religiøsitet nedtones og at kirken inkluderer

³⁷ Jensen, fortidsbrug og erindringsspor, s. 45.

³⁸ Jensen, fortidsbrug og erindringsspor, s. 43.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Jensen, fortidsbrug og erindringsspor, s. 44.

⁴¹ Bellah, Religious evolution, s. 361.

individualismen og areligiøsitet i sine ritualer, for på den måde at tilpasse sig til det moderne samfundsbevægelser.

På baggrund af den tilpasning ser jeg også kirken i andet spændingsfelt, hvor jeg mener at man ser folkekirken i en splittet position hvor de både forsøger at viderefører og forene nogle kristne, religiøse ritualer og vaner med og nogle danske ritualer og værdier. Fordi kirkens ritualer har en central værdi i det historisk danske samfund og samtidig har en værdi for kirken som kristen institution.

Religiøse ritualer var vigtige i fortiden fordi de var med til at opretholde nogle af samfundets normer og regler i en tid hvor statens magt primært dækkede hovedstaden og hvor kirken havde en større social magt. Kirken var således med til at opretholde en form for orden i de lokale samfund. Derfor er der stadig et levn af magt hos den moderne kirke, som også kommer til udtryk i deres ritualer. Herunder vielser, begravelser og dåb, som er de store overgangsritualer i folks liv.

Vielser var vigtige ift. at legitimere et ægteskab og for at bogføre familieforhold og arveret. Det har været værdisæt i samfundet og har stadig i dag en værdi ift. arveretten, men er i højere grad overtaget af de offentlige institutioner, såsom personregistrering. Ægteskabslegitimeringen har dog stadig en værdi i samfundet og kan i dag bruges til at inkludere folk i ritualer, fordi ritualer videregiver en historisk legitimering til ægteskabet. Det er især vigtigt ift. vielsen af homoseksuelle, som blev lovliggjort i 2012.⁴² Her ser man altså at kirkens ritualer i den danske kulturarv kan bruges til at opnå nogle verdslige mål. Samtidig kan det dog stride imod kirkens kristne kulturarv, som har passager der tolkes som forbud mod dette. Hvilket gør at kirken eksisterer i et kulturelt spændingsfelt. Hvor de både udvikler sig i en dansk og kristen kontekst. Ritualer er vigtige at tage højde for fordi de er medvirkende i den moderne forståelse af sekularisering. Sekularisering blev af Heelas og Woodhead præsenteret som en faldende deltagelse i kirkens aktiviteter, primært gudstjenester,⁴³ men religion er mere end kirkelig deltagelse. Derfor mente Heelas og Woodhead at religion var ved at forsvinde fra det offentlige skue. Sekulariseringen handler også om kirkens faldende kulturelle indflydelse i samfundet, som kommer som følge af moderne areligiøsitet.⁴⁴

⁴² Folkekirken.dk vielse af par af samme køn, <https://www.folkekirken.dk/livets-begivenheder/bryllup/hvad-er-kirkebryllup/par-af-samme-koen> tilgået 25-05-2023.

⁴³ Paul Heelas og Linda Woodhead, red., *The spiritual revolution: why religion is giving way to spirituality*, Religion and spirituality in the modern world (Malden, MA: Blackwell Pub, 2005), s. 41.

⁴⁴ Bellah, "Religious Evolution". s. 371.

Paul Heelas og Linda Woodhead: The Spiritual Revolution

For at uddybe Bellahs pointer om hvad moderne religiøs praksis indebærer, bruger jeg Paul Heelas og Linda Woodheads bog, *The Spiritual Revolution*, der præsenterer, hvordan de i en undersøgelse så udviklingen i engelsk kristendom, ift. moderne religiøse tendenser i byen Kendall.⁴⁵ Samtidig præsenterer den såkaldte sekulariseringstese som siden har været meget omdiskuteret ift. de moderne trospraksisser.

Bogen er et af kerneværkerne i udviklingen af sekulariseringstesen, en videnskabelig tese om religiøs udvikling. Teorien har nogle grundlæggende problemer, men jeg mener dog at deres betragtninger om religiøs udvikling er dog stadig relevante. Sekulariseringstesen bestod i, at fordi færre var medlem af en kirke og færre der mødte op til fysiske gudstjenester, så mente Heelas og Woodhead at samfundet var ved at blive mere sekulært og derfor ville de store organiserede religioner langsomt uddø. Det har siden vist sig at være misvisende, men deres observationer er brugbare ift. at undersøge hvordan moderne religion har udviklet sig. Fordi religionerne stadig findes, deres praksis har bare ændret sig.

Heelas og Woodheads undersøgelse fokuserer på hvordan spiritualitet udfordrer den traditionelle kristendom i England.⁴⁶ Som dannede udgangspunktet for sekulariseringstesen, som sagde, at spiritualitet ville 'udfordrer' traditionelle religioner, og de traditionelle tempelreligioner langsomt ville forsvinde.⁴⁷ Deres argument var at der var sket et religiøst skift som kristendommen ikke kunne imødekomme. Den primære forandring var at de spirituelle religioner tilgodeså individet frem for en gruppe, hvor tempelmenighederne⁴⁸ i højere grad tilgodeså gruppen.⁴⁹

Heelas og Woodhead anser et skel mellem tempelreligion og det holistiske miljø, som er en samlebetegnelse for de mere spirituelle aktiviteter der sker i Kendall i England, hvor de udfører deres feltarbejde. Tempelreligionen er defineret ved kristne menigheder og med fokus på grupperitualerne.⁵⁰ Det holistiske miljø er derimod defineret lidt bredere, som praksisser der fokuserer på dyrkelse af individet.⁵¹ Hvilket kan ske gennem flere kilder. Der er således ikke

⁴⁵ Heelas og Woodhead, *The spiritual revolution*. s. 38-41.

⁴⁶ Heelas og Woodhead, *The spiritual revolution*. s. 13.

⁴⁷ Heelas og Woodhead, *The spiritual revolution*. s.7.

⁴⁸ Her primært de store monoteistiske religioners menigheder, hhv. Kristendommen, Islam og Jødedommen.

⁴⁹ Heelas og Woodhead, *The spiritual revolution*. s. 2.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Heelas og Woodhead, *The spiritual revolution*. s.37

én defineret gruppe som udfordrer kirken, men en større samling af mindre grupper der udgør et skift i dyrkelsesmønstre.

Sekulariseringsbegrebet dækker her over den indflydelse de religiøse institutioner har i en social sammenhæng, altså politisk og kulturel indflydelse.⁵² Hvor deres argument for kristendommens svindende magt var at færre deltog i gudstjenesterne, mens flere deltog i de mere individualiserede spirituelle aktiviteter. Det er især nogle af de mere subjektfokuserede religiøse aktiviteter såsom yoga eller Tai Chi med fokus på new-age aktiviteter.⁵³ Deres tese bliver i dag udfordret fordi kristendommen i vesten har vist sig stadig at være en væsentlig magt, som har formået at tilpasse sig og inddrage nogle af de mere spirituelle aktiviteter. Altså et større fokus på en individuel praksis i vestlig protestantisk kristendom. Hvilket nogle steder har ført til et skift i brugen af kirkerummet som er et stort religiøst skift, men ud fra den øgede individualisering er det et forventeligt skift.

Heelas og Woodhead er relevant for mit speciale, ift. at undersøge hvordan den moderne danske folkekirke tilpasser sig den stigende individualisering og hvordan det påvirker folkekirkens kristne kulturarvsforståelse og den danske kulturarvsforståelse af folkekirken. Om end deres teori er problematisk, fordi der kan være et overlap mellem deltagerne i de holistiske aktiviteter og dem der deltager i kristne gudstjenester. De to aktiviteter ekskluderer ikke hinanden, da det holistiske er rettet imod individet, er der nemlig ikke tale om afgudsdyrkelse. I stedet anses det som selvforbedring.⁵⁴

Kernen i mit speciale er at moderne tempelreligion er under udvikling og tilpasser sig til de skiftende tider. Der er fx kommet et større fokus på individet i nogle af de moderne kristne trospraksisser, her ser man fx en udvikling i brugen af kirkerummet, hvor der fx dyrkes Yoga, eller udmeldelse af folkekirken fordi den ikke stemmer overens med personligt etiske værdier. Hvilket i højere grad stemmer overens med Bellahs forudsigelser af moderne religiøse udviklinger.⁵⁵ Her betyder det at de religioner eller religiøse tendenser som Heelas og Woodhead så som udfordrende mod den tempelreligionerne, i stedet er blevet indoptaget af dem. Tempelreligionerne bruges også som kulturel identitetsmarkør i det moderne globaliserede samfund.

Pointen med at inddrage Heelas og Woodhead er således at påpege, at hvortil der er sket et påviseligt fald i kirkedeltagelse i vesten, i moderne tid. Så er det ikke ensbetydende med at

⁵² Denstoredanske.dk, sekularisering, <https://denstoredanske.lex.dk/sekularisering>, tilgået d. 25-05-2023.

⁵³ Heelas og Woodhead, *The spiritual revolution*. s. 24

⁵⁴ Heelas og Woodhead, *The spiritual revolution*. s. 36-37.

⁵⁵ Bellah, "Religious Evolution", s. 371

kristendommen forsvinder, blot at den er på vej igennem en moderne udviklingsproces. Hvor det ikke længere er de samme værdier der er fokus på i de kristne ritualer.

Religionsteorien og Historiebrugsteorien

Religiøs udvikling og kulturarv er to punkter der i dette speciale vil være meget tæt knyttede. Den religiøse udvikling påvirker nemlig kristendommen som dansk kulturarv, hvor danske værdier har bevæget sig i en retning og kristne værdier en anden. Dette skaber et konfliktfelt mellem folkekirkens danske kulturarv og folkekirkens kristne kulturarv. Fordi kirken og staten har været tæt sammenknyttet siden kristendommens indførsel i Danmark, så har kirken løbende tilpasset sig efter samfundsbehovene, men i moderne tid ser man både folkekirken der bliver afvist af befolkning en, gennem lavere folkekirkemedlemskab og en folkekirke der nogle steder begynder at fokusere på deres kristne kulturarv. Hvilket jeg mener skaber en feedbackmekanisme, hvor flere melder sig ud af kirken, som gør at kirken bliver mere traditionelt kristen og derfor er der flere der ikke føler at de kan afspejle sig i folkekirken og derfor melder flere sig ud.

Folkekirken er interessant i et kulturarvsperspektiv fordi den er en tæt sammenknyttet del til den danske stat og danske værdier, men samtidig er den tæt sammenknyttet til dens egen kristne kulturarv. I forhold til kulturarvsdebatten kan Bellahs teori bruges til at danne et overblik over de generelle linjer i kristendommens historie, hvilke vilkår der gjorde sig gældende da kristendommen opstod som religion og hvorfor disse er centrale i den moderne kristne selvforståelse. Bellahs tese ” And of course no stage is ever completely abandoned”,⁵⁶ er central her, eftersom de religiøse værdier skifter, men de tidligere kerneværdier fra religionen er stadig til stede. Hvilket åbner for diskussionen om den kristne kulturarv over for den danske kulturarv, da folkekirken her vil have sin egen separate kulturelle arv, men samtidig også er sammenknyttet med den danske kulturarv.

Her kommer Jensens ideer om fortidsbrug ind, især rituelle og vanecentret fortidsbrug, men også i høj grad skrifts-baseret fortidsbrug. Fordi den moderne folkekirke både har en mængde ritualer bag sig, som er centrale for det danske kulturarvsnarrativ, men også for kirkens eget kulturarvsnarrativ. Samtidig har kristendommen sine egne skriftlige autoritative skrifter. Hvilket giver konflikter ift. at forstå og fortolke ritualerne og de hellige skrifter, da der

⁵⁶ Bellah, “Religious Evolution”. s. 361.

er nogle fortidsværdier der er centrale i den tidlige kristendom, som anses for at være uforenelige med moderne danske værdier. Hvilket er en medførende faktor til den moderne faldende kirkedeltagelse, som er centralt ift. Heelas og Woodhead.

Kristendommen er ikke ved at forsvinde, men dens rolle i det danske samfund er under forandring, den reagerer med og mod de moderne udviklinger i samfundet og samfundet reagerer med og imod folkekirken. En vigtig distinktion er at man stadig kan være kristen dansker uden at være medlem af folkekirken, fordi religiøs praksis også ændrer sig. Det fører til en folkekirke der i højere grad fokuserer på en dennesidig velsignelse, altså noget positivt i denne verden. Som er et brud mod den klassiske aksiale tanke om denne verden som smerte ift. det hinsides. Hvilket er en væsentlig drivkraft i folkekirkens brug af kristen kulturarv som identitetsmarkører, fordi de forsøger at fastholde en mere konservativ kristen tradition.

På baggrund af det mener jeg at den danske folkekirke ligger i et identitetspolitisk spændingsfelt, hvor den forsøger at beholde sin kristne kulturarv mens den også skal tilpasse og udvikle sig til de moderne danske kulturværdier. Fordi den samtidig er bundet til nogle magtforhold med det danske folk. Her er nogle af kristendommens værdier nogle gange inkommensurable med de danske samfundsværdier, hvilket fører til diskussioner om hvilke værdier der skal videreføres hos kirken. Derfor er der både brug for det religionsteoretiske blik, til at kortlægge de religiøse udviklinger og det historiefaglige til at indfange den kulturhistorie som religionen har affødt og er del af.

Her bliver det interessant at undersøge hvordan kristendommen udvikler sig i de forskellige dele af landet, ift. hvorvidt de moderne kristne menigheder bevæger sig mod en mere konservativ tilpasning, hvor man fokuserer indad på de kristne værdier eller en mere moderne forandring hvor man fokuserer mere mod de moderne danske værdier, samt de drivkræfter der er bag udviklingen.

Folkekirken medlemstal i dag

Den moderne folkekirke er i dag under pres. Siden 1990'erne er folkekirkens medlemstal faldet, og nærmede sig i 2005 et fald på 5%. Folkekirken står stadig som den definitivt største religion i Danmark, men på grund af det konstante faldende medlemstal, er den nødt til at vurdere hvordan de handler fremadrettet. I dag er kirkens medlemstal stadig i tilbagegang på landsplan hvor der i 2023 var 12 tusinde der meldte sig ud af folkekirken. Hvilket betyder at det nu kun er 72% af den danske befolkning der er folkekirkemedlemmer. Men det er kun det overordnede billede, hvis man ser på tallene fra 2005 er der overordnet tilbagegange på landsplan, men fremgange i de storbysoegnene.⁵⁷ Hvilket tyder på nogle væsentlige forskelle mellem by og land.

Selvom 72% stadig er en væsentlig del af befolkningen så har kirken på landsplan været på en markant tilbagegang i de sidste 20 år. Hvilket har betydet at flere af kirkens privilegier har været debatteret. Det er fx dens ret til at afvise vielser, kvindelige præster eller lokale byggeplaner, fordi deres samfundsmæssige magt er begyndt at svinde ind. Senest ses det fx at man diskuterer hvorvidt menighedsråd stadig skal beholde retten til at afvise kvindelige præster, i en tid hvor der er et lille flertal af kvindelige præster på landsplan.⁵⁸

Når kirken vokser i storbyerne og svinder ind i landsbysamfundene, kan det være fordi man i de større byer både samler mange forskellige befolkningsgrupper. Derfor er der større konkurrence på det religiøse marked og kirken er nødt til at tiltrække nye medlemmer ved at udfører nye ritualer eller ved at gå på kompromis med dens kristne kerneværdier. Derfor er kirken i storbyerne underlagt nogle andre forhold end småbyskirkerne. Nogle nationalkonservative fremhæver den danske folkekirke som en central del af dansk identitet, som derfor i de større byer kan bruges til at fremhæve at man er dansk og dermed fremhæve egen nationalidentitet i de byer hvor der en større fremkomst af globale kulturer.

Kirkens ritualer i danskernes liv

Kirken som en central del af dansk kulturidentitet er ikke helt forkert, kirken er central ift. mange af de vigtige markeringsritualer som er en del af mange danskeres liv. Det er primært

⁵⁷ Margit Warburg og Brian Jacobsen, *Tørre tal om troen: religionsdemografi i det 20. århundrede* (Højbjerg: Forlaget Univers, 2007). s. 96.

⁵⁸ Kristeligt-dagblad.dk, Folkekirken har flere kvinder end Sverige og Norge <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-og-tro/folkekirken-har-flere-kvinder-end-sverige-og-norge-det-har-formet-praesterollen> tilgået 15-05-2023.

de store overgangsritualer. Ritualer som understreger overgangen fra en tilstand til en anden, fx barn til voksen, ugift til gift eller levende til død. Alle har en religiøs kerne, men tjente også nogle samfundsmæssige mål. Kirkens ritualer er stadig en central del af dansk fortidsbrug og understreger hvad der har været vigtigt i de givne situationer. Under konfirmationerne er der stadig fokus på hvilke dyder der er gode at holde som voksne, under vielsen er der fokus på de gode dyder som ægtefæller og under begravelser er der fokus på de gode dyder der er gjort. Kirkens ritualer er således med til at viderefører nogle af de centrale kulturelle dyder som ligger i landet.

Ritualerne er med til at strukturere hverdagslivet for mange mennesker og har gjort det igennem mange århundreder. Men i de seneste år er der sket et skift, mængden af borgerlige vielser er steget, flere lader sig ikke døbe og mange melder sig ud af folkekirken.⁵⁹ Der er tale om en langsom udvikling, men en udvikling der har betydning for hvordan folkekirken strukturer sit virke på. Der er altså sket en sekularisering af kirkens ritualer og dermed også et skift i den kulturelle indflydelse som kirken har over samfundet.

Centrale begreber:

Kulturarv:

Ud fra Bernard Eric Jensens kulturarvsteori vil jeg anvende begrebet kulturarv på forskellige måder. Kulturarv handler i specialet her om de identitetsdannende narrativer der dannes om folkekirken og hvordan- og hvilken historie de bruger til at legitimere det narrativ. Det er særligt vigtigt i det den moderne religiøse Danmark. Kirken er nødt til at udtrykke hvilke dele af det danske samfund de er tilhængere af og hvilke de ikke er, fordi samfundet er stort og rummer mange forskelligheder.

Jeg bruger i specialet kulturarvsbegrebet til at indfange nogle af de områder den moderne folkekirkes identitet udvikler sig i. Da den moderne religion er defineret ved en areligiøs dyrkning, som betyder at folkekirken skal finde sin samfundsfunktion-og identitet andet steds end i de religiøse ritualer. Derfor skal kirken gendefinere sig selv som institution, hvor jeg mener at der er forskellige definitioner afhængigt af storbykirker og landkirker.

⁵⁹ Dst.dk, 60 år i tal, <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyheder-analyser-publ/Publikationer/VisPub?cid=12433> s. 18, tilgået 23-05-2023.

Kulturkristendom:

Kulturkristendom er et begreb der ofte bruges i samfundsdebatten, som dækker over hvordan dansk kultur, er formet af kristne værdier. Det kan defineres som at man ikke kommer i en kristen kirke, men lever efter de kristne moraler.⁶⁰ Kristen kultur har unægtelig haft en betydning for dannelsen af det moderne Danmark. Det er kristendommen der i mange henseender har ligget til grund for flere af samfundets moralske og praktiske anliggender. I form af vielser, begravelser, konfirmationer og barnedåb, såvel som flere uofficielle positioner i samfundet. Eller kristendomsundervisning i folkeskolen, juletraditioner for offentligt skue og ferie på kristne helligdage. Kristne traditioner gennemsyrrer altså stadig det moderne danske samfund.⁶¹

I dag bliver den kristne kirke dog udsat for kritik i deres handlinger, der er ikke længere den samme opbakning til folkekirken, og dens medlemstal har været faldende de seneste år.⁶² Derfor er man også begyndt at stille spørgsmål ved den kristne kulturs indflydelse på samfundet. Derfor bliver begrebet om kulturel kristendom også brugt til at beskrive danskere som helhed i nogle offentlige debatter, fordi kirken trods af faldende medlemstal mener at de danske værdier er dannet med kristent fundament.⁶³ Derfor er kristen kultur og dansk kultur sammenhængende og derfor er danskere kulturelt kristne. I dag drives kulturkristendommen også af et behov for at definere Danmarks identitet i en global verden, hvor Danmark hele tiden er præsenteret for nye væremåder og kulturer fra den globaliserede verden. Samtidig opstår der også nogle globalkulturelle tendenser som kan underminere nationalidentitet.

Sekularisering

Sekularisering er et begreb der dækker over måden hvorpå religiøs indflydelse begynder at forsvinde i det offentlige. Sekularisering er noget der i moderne tid er blevet meget omdiskuteret i Danmark, på baggrund af den moderne folkekirkes politiske indflydelse og særlige privilegier over for andre religioner i Danmark. I specialet bruger sekulariseringsbegrebet i analyser af ritualers udvikling. Fordi flere ritualer har udviklet sig til at være areligiøse.

Sekularisering blev undersøgt af Paul Heelas og Linda Woodhead i 2005 som en fremtidsudsigt for moderne tempelreligioner. Dermed mente de at fordi samfundet var ved at blive mere

⁶⁰ Religion.dk, Kulturkristen, <https://www.religion.dk/viden/hvad-er-en-kulturkristen> tilgået 08-05-2023.

⁶¹ Her kan man fx se debatten om store bededag i 2023, dr.dk, store bededag afskaffet efter timelang debat, <https://www.dr.dk/nyheder/politik/store-bededag-afskaffet-efter-timelang-debat> tilgået 23-05-2023.

⁶² Dr.dk, Farvel til salmesang og fadervor, tilgået 08-05-2023

⁶³ Dst.dk, 60 år i tal, tilgået 23-05-2023.

sekulært, så ville de store tempel religioner ikke kunne overleve. I stedet har man observeret at religionerne blot har ændret deres praksis.

Magt

Magt er et centralt begreb i mit speciale, men magt har mange definitioner og er svært at indfange i én definition. Når jeg taler om magt taler jeg primært om politisk og kulturel magt hvor kirken kan udøve sin indflydelse på samfundet eller kulturen gennem sit virke. Kirkens magt handler derfor både om hvordan kirken direkte har indflydelse og magt igennem dens position i samfundet, men også hvordan den har påvirket folket kulturelt.

Magt defineres typisk som en evne til at få en aktør til at gøre noget som aktøren ikke ville have gjort af egen vilje alene.⁶⁴ Magt handler således om hvilke positioner aktører og institutioner har ift. til hinanden. Med kirken handler magt også om forhold til samfundet og staten, hvor man fx ser at folkekirken har en juridisk beskyttet magt i form af juni grundlovens bestemmelser. Samtidig er der kirkens kulturelle indflydelse som kan opsummeres i kirkens evne til at viderefører kristne værdier i det danske samfund, hvor jeg at særligt kirkens brug af mundtligt overførte traditioner og ritualer er centrale. Fordi kirkens ritualer stadig spiller en central rolle for mange danskere, men kirkens monopol på ritualerne er i moderne tid blevet brudt.

For at forstå magt vil jeg også bruge nogle underklassifikationer af begrebet, som er dagsordensættende magt, institutionel/juridisk magt, og diskursiv magt, som vil blive fremhævet i løbet af specialet. Dagsordensættende magt er magten til at sætte en dagsorden, dermed påvirke folk ved at kunne sætte en bestemt dagsorden, hvor man i nogen grad kontrollerer hvad der kan komme på tale i en diskussion. Kirkens dagsordensættende magt opstår primært da kirken som samfundsinstitution blev brugt til moralsk vejledning, på den måde kunne kirken opsætte nogle bestemmelser i samfundet for hvad der var rigtigt og forkert. Indlejret i det er der også en diskursiv magt, hvor kirken bestemmer hvad der kan italesættes i samfundet og hvordan. Grundlæggende bestemmer kirken altså hvad der er tabuiseret, hvilket er et grundlæggende karaktertræk for en religion ifølge Emilie Durkheim.⁶⁵ Det var især i dens rolle som samlingspunkt for de mindre lokalsamfund, at kirken kunne udøve den magt.

Kirkens institutionelle magt ligger i dens juridiske magt og dens forhold til kongen og staten under hhv. monarkiet og demokratiet. Hvor kirken får en juridisk særstatus der muliggør de tidligere nævnte magtformer, fordi kirken er til gavn for konge- og statsmagten og folket. I

⁶⁴ Jens Peter Frølund Thomsen, *Politologi: en introduktion*, 1. udgave (Kbh.: Hans Reitzel, 2011). s. 71.

⁶⁵ Wikipedia.com, Émile Durkheim, https://en.wikipedia.org/wiki/%C3%89mile_Durkheim tilgået 25-05-2023.

dag fastholder folkekirken stadig en række særprivilegier ift. andre religioner i Danmark. Kirkens magt er således central for dens kulturhistorie i Danmark og for at forstå dens moderne positioner. Derfor er man nødt til at forstå magtforholdet og hvordan det i historien har udviklet sig til hhv. at styrke og svække kirken i samfundet og hvilket udbytte det magtforhold har givet.

Den danske kristendoms historie

"Så giv kejseren, hvad kejserens er, og Gud, hvad Guds er".⁶⁶

Således lyder Mattheusevangeliet kapitel 22, 22. En sætning der har været central for den moderne protestantiske kristendomsforståelse. Kristendommen i Danmark har gennem historien været gennem mange forandringer, siden den kom til Danmark, der har været mange skift i kristendommens magtforhold og mange skift internt omkring kirkens drift. Derfor er det nødvendigt at forstå de lange linjer i kristendommens historie i Danmark, for at forstå hvordan den moderne kristne kulturforståelse er opstået og hvorfor det er en central del af moderne dansk kulturidentitetsforståelse.

Kristendommen kom til Danmark i det tidlige 900 tal og har været med til at definere Danmark gennem sin kulturelle indflydelse. Fra den tidlige katolske kristendom, til reformationens gennembrud og senere 30-årskrigenes konsekvenser og junigrundlovens indførelse. Kristendommen har været med til at påvirke Danmarks udvikling, samt forme og opretholde moralske værdier i de danske samfund igennem århundrederne.⁶⁷ Kristendommen har altså haft en central position i fortidens Danmark og er i dag i centrum for de moderne religionsdiskussioner på grund af folkekirkens historiske særprivilegier.

Formålsafsnit

I det følgende afsnit vil jeg redegøre for hovedtrækkene i den danske folkekirkens udviklingshistorie, fra kristendommens indførelse i Danmark til i dag. Det vil jeg gøre ved at lave nogle periodiske nedslag i historien, hvor kirken og samfundet har været med til at forme hinanden. De konkrete nedslag er kristendommens indførelse i Danmark, samt årsagen til dens udbredelse over for andre religioners. Her vil jeg også kort præsentere kristendommens forhold til kongemagten og hvordan det påvirker kirkens udvikling. Efterfølgende vil jeg præsentere de overordnede forandringer som Reformationen medbragte og hvordan den påvirkede de kristne dyrkningsmønstre, her vil jeg også præsentere et begyndende skift i kirkens magtforhold, hvor kirken begynder at rette sig mere mod folket frem for fyrsten eller kongemagten. Det næste nedslag er junigrundlovens indførelse, hvordan den har cementeret kirkens forhold til folket og

⁶⁶ Matt 22. 22.

⁶⁷ Poul Duedahl, *Velkommen på bagsiden: Danmarkshistorien på vrangen*, 1. udgave, 2. oplag (København: Gads Forlag, udgivet i samarbejde med Golden Days, 2018). S. 173-175.

hvordan det yderligere har påvirket kirkens rolle i samfundet, herunder præsenterer hvordan kirkens rolle til staten er og har udviklet sig.

Formålet med afsnittet er at give en dybdegående gennemgang af folkekirkens udviklingshistorie. Redegørelsen fortæller ikke den fulde kirkehistorie, men giver indblik i de centrale udviklinger som kirken har gennemgået som har påvirket det danske samfund. Mit fokus ligger primært på de samfundsmæssige udviklinger kirken har været igennem og mindre på de teologiske udviklinger. Reformationen er speciel her, fordi den både er en stor teologisk forandring, men også har nogle store konsekvenser for samfundet. Mine nedslag er truffet på baggrund af hvordan kirken kan være opfattet i samfundet og hvilke roller den havde. Årsagen for de udvalg jeg har gjort er, at de er med til at danne fundamentet for folkefortællingerne, der er en central del af folkekirkens danske kulturarv og kirkens rolle i den danske kulturarv.⁶⁸

Samtidig vil jeg bruge det som udgangspunkt til at undersøge det magtforhold den danske kirke havde ift. kongen, samfundet og statsmagten. Formålet er at fremhæve hvordan kirken ikke blot har været en religiøs institution, men gennem historien har været en social og moralsk, kulturel institution, der har været brugt af de forskellige styreformere til at opretholde en magt og indflydelse i landsbysamfundene.

Kristendommen i Danmark

De fleste danskere kender den populære fortælling om kristendommens indførelse i Danmark. Det skete da Poppo, biskoppen af Slesvig, havde båret en jernbyrd og den kristne gud havde beskyttet ham.⁶⁹ Dermed fik han overbevist danernes konge, Kong Harald Blåtand, om at den kristne gud var stærkere. Derfor lod Kong Harald sig kristne og rejste dertil Jellingstenen som proklamerede at alle danerne nu var kristnet.⁷⁰ Stenen stedfæster at danerne nu var kristne hvilket er et centralt punkt i moderne dansk historie, fordi det er et skælsættende øjeblik i historien der adskiller to dele af Danmarkshistorien, den kristne fra den asatroende.

En vigtig del af historieforståelsen omkring skiftet er at kristendommen medbragte en skriftkultur som de asatroende ikke havde, dermed blev der dokumenteret meget mere om

⁶⁸ Disse er to forskellige, kirkens danske kulturarv er hvordan kirken definerer sig gennem danske historiefortællinger, mens dens rolle i dansk kulturarv er hvordan danskere definerer sig gennem kristne fortællinger og traditioner.

⁶⁹ Poppo, Wikipedia, <https://da.wikipedia.org/wiki/Poppo> tilgået 18-04-2023.

⁷⁰ Jens Peter Schjødt, *Det førkristne Norden: religion og mytologi* (Copenhagen: Spektrum, 1999). s. 18-19. Nationalmuseet.dk, Jellingstenen, <https://natmus.dk/historisk-viden/danmark/oldtid-indtil-aar-1050/vikingetiden-800-1050/monumenterne-i-jelling/jellingstenen/> tilgået 18-04-2023.

samfundet og historien, efter kristendommens indførsel. Derfor er det også svært at vide noget om Danmark i vikingetiden, fordi der er meget få levn fra samtiden, som beskriver samtiden. Yderligere er der et fåtal af hjemlige kilder, mange beretninger om tiden er skrevet udenlandsk og typisk af missionærer. Samtidig er de kristne nedskrifter også blevet brugt til at fremhæve kristendommen i et mere positivt lys, som medvirker til at den fremstår som en hjørnesteen i den danske kulturarv.⁷¹

Kristendommens i Danmark begynder her, da Harald Blåtand 'kristner' danerne, hvilket er den centrale kulturarvskilde om dansk kristendoms oprindelse.⁷² Stenen er en af de få historiske kilder vi har fra samtiden i 900-tallet og er i dag et beskyttet nationalmonument.⁷³ Jellingstenen er altså central i den dansk-kristne kulturarv fordi den er et enestående levn om fortidens kristne. Men Danerne var ikke så kristne som jellingstenen påstod, og kristendommens oprindelse i landet sker, ikke blot fordi Kong Harald befalede det. Kristendommens tidlige indførsel i Danmark sker i en blanding af kristen-asatro, hvor de kristne gudeskikkelser inkluderes i de asatroiske gudeverden.⁷⁴ Det ser man fx ved smykkelevn, hvor man har udgaver af Thors hammer, der også visuelt deler træk med et krucifiks og begravelsesriter der tilpasser sig begge trosretninger.⁷⁵ Der har derfor været en kulturel udveksling mellem de to religioner. Derfor er kristendommen ikke så definitivt et skel i Danmarkshistorien men en overgangsperiode, mod kristendommen. Som i høj grad er styret af det udbytte religionen gav danernes handelsfolk.⁷⁶ Der har altså også været et element af gavn for selve folket. På den måde har kristendommen siden sin indførsel i Danmark haft et nytteforhold til den danske befolkning.

Kristendommen har aldrig været den eneste trosretning i det danske samfund, den har gennem hele historien været på et delt religiøst marked. Den tidlige kristendom her delte det religiøse marked med asatroen, senere i historien har den danske folketro, såsom troen på hekse, eksisteret side om side med kristendommen, så langt som til midten af 1800-tallet hvor kirken ellers for længst havde forladt den.⁷⁷ Kristendommens udvikling i Danmark har derfor

⁷¹ Schjødt, *Det førkristne Norden*. s. 21-22.

⁷² Nationalmuseet.dk, overgang til kristendom, <https://natmus.dk/historisk-viden/danmark/oldtid-indtil-aar-1050/vikingetiden-800-1050/tro-og-magi-doed-og-ritual/overgang-til-kristendommen/> tilgået 18-04-2023.

⁷³ Nationalmuseet.dk, Jellingstenen, tilgået 15-05-2023.

⁷⁴ Nationalmuseet.dk, Kristendommen kom til Danmark: <https://natmus.dk/historisk-viden/danmark/oldtid-indtil-aar-1050/vikingetiden-800-1050/tro-og-magi-doed-og-ritual/kristendommen-kom-til-danmark/> tilgået 18-04-2023.

⁷⁵ Nationalmuseet.dk, Kristendommen kom til Danmark tilgået 18-04-2023.

⁷⁶ Nationalmuseet.dk, Kristendommen kom til Danmark tilgået 18-04-2023.

⁷⁷ Duedahl, *Velkommen på bagsiden*. s. 169.

gennem historien været en indflydelse på og er blevet påvirket af det danske samfund. Kristendommen er derfor en central del af dansk kulturidentitet.

Der gik lang tid før religionen for alvor var udbredt og ensrettet i Danmark. Kristendommens udbredelse kan i højere grad tilskrives det økonomiske incitament der var i 900-tallet. Eftersom kristne lande handlede favorabelt med andre kristne.⁷⁸ Samtidig var det også en måde for Kong Harald at undgå krig med det tysk-romerske kejserrige.⁷⁹ Kristendommens historie i Danmark bygger altså også på et praksisforhold, hvor danerne kunne danne alliancer med den voksende kristne omverden. Det var især blandt de engelske øer og de tyske riger danerne nu kunne handle under bedre forhold end tidligere.⁸⁰

Kristendommens indførsel i Danmark giver et indblik i den samme form for kulturarvsnarrativ som jeg argumenterer eksisterer i dag. Hvor nogle valgte at lave en integration af kristendommen i deres asatroiske gudeverden, hvilket ses igennem nogle af de levn der er fra samtiden.⁸¹ Der har altså været danere der har været splittet og på den måde har forsøgt at helgarder sig, ved at integrere kristendommen med asatroen. Således er de moderne kulturarvsdiskussioner ikke nye.

Narrativerne omkring den tidlige danske kristendom, fremhæver kristendommens rolle som en institution tilknyttet til Staten. Det er Kong Harald Blåtand der rejser stenen som proklamerer at nu er danerne blevet kristnet.⁸² Men Kristendommens indførsel i Danmark var i højere grad udbredt via handel med omverdenen.⁸³ Kristendommen har således fra sin start været tæt knyttet til den danske stat narrativt, men var stadig i sin spæde ungdom her og blev langsomt indfaset over de næste 100 år.

Vikingerne kristendom

Kristendommen i vikingetiden var anderledes end i dag, den var præget af nogle arkaiske, bystatsreligiøse træk, såsom fagcentreret kultdyrkelse og en organiseret offerkult.⁸⁴ Fx igennem helgendyrkelse, hvor man havde helgener der var målrettet mod bestemte faggrupper. Derfor

⁷⁸ Schjødt, *Det førkristne Norden*, s. 18-19.

natmus.dk Kristendommen kom til Danmark. Tilgået 18-04-2023.

⁷⁹ Natmus.dk, overgangen til Kristendom, tilgået 17-05-2023.

⁸⁰ England var kristent i 793 da vikingerne indtog Lindisfarne.

⁸¹ Natmus.dk, kristendommen kom til Danmark, tilgået 17-05-2023.

⁸² Natmus.dk, overgangen til Kristendom, tilgået 27-05-2023.

⁸³ Natmus.dk, kristendommen kom til Danmark, tilgået 27-05-2023.

⁸⁴ Bellah, "Religious Evolution". s. 365 & Jens Peter Schjødt, "25- Various Ways of Communicating", i *The Pre-Christian Religions of the North*, red. Jens Peter Schjødt, John Lindow, og Anders André (Turnhout, Belgium: Brepols Publishers, 2020), 589–642, <https://doi.org/10.1484/M.PCRN-EB.5.116952>. s. 141-142.

var den også mere forenelig med den daværende asatro, som havde et tilsvarende dyrkelsesmønster. Kristendommen kunne derfor integreres med den daværende asatro ved at indfører dens religiøse figurer i asatroens gudeverden.

Helgenkulturerne kan være en relevant årsag til hvorfor kristendommen vandt indpas i Danmark, fordi det gav datidens danskere mulighed for at integrere asatroens polyteistiske gudeverden med kristendommens monolatrisk gudeverden.⁸⁵ Hvilket betød at danerne ikke skulle omlægge deres trospraksis fuldstændigt, men i stedet tilbyde nogle nye guddomme som kunne inddrages i deres eksisterende verdensbillede.

Det historiske narrativ

Kristendommens indførelse i Danmark medbragte noget meget værdifuldt, nemlig skriftkulturen, hvor især de kristne munke siden begyndte at nedskrive nogle af de centrale asatroiske historier, dog med henblik på at fremhæve kristendommens magt, så har kristendommen altså været medvirkende til at vi kender til den danske fortidshistorie. Derfor bliver kristendommen også fremhævet som et centralt skilningspunkt i Danmarkshistorien.

Flere religioner har kunnet påvirke danerne, men det var kristendommen som endte som danneres religion. Hvilket jeg tilskriver den nære beliggenhed af andre kristne lande, samt den monolatrisk dyrkelse som helgenkulturerne tilbød. Derfor blev kristendommen central i det tidlige danske samfund frem for andre religiøse overbevisninger og ikke blot fordi Popo havde båret jern og Harald rejste en sten. Popos historie er dog tegn på at flere Danerere begynder at blive kristne, såvel som flere kristne rejser til Danmark for at handle og omvendt. Her ser man fx Budolfi Kirke i Aalborg, som er dedikeret til Sankt Budolfi, som var de engelske en benediktinermunk, i slutningen af 700-tallet.⁸⁶

Kristendommens start i Danmark er en vigtig del i moderne dansk selvforståelse, fordi moderne danske værdier har en kristen kerne.⁸⁷ Fx ser man stadig fejringen af kristne helligdage og kamp om bevarelse af en kristen helligdag, store bededage, igennem det meste af

⁸⁵ Begrebet monolatri betyder en gudeverden med flere guder, men hvor kun en er dyrkelsesværdig, i Kristendommen er det Gud der er den eneste som bør dyrkes. Wikipedia.org, monolatri <https://da.wikipedia.org/wiki/Monolatri> tilgået 15-05-2023.

⁸⁶ Aalborgdomkirke.dk, om kirkerne, <https://aalborgdomkirke.dk/om-kirkerne/> tilgået 25-05-2023.

⁸⁷ Religion.dk, Danske og kristne værdier, <https://www.religion.dk/synspunkt/danske-og-kristne-vrdier>, tilgået 17-05-2023.

Danmark.⁸⁸ Så Danmark har stadig en kulturkristen tanke, på trods af det støt faldende medlemstal hos folkekirken.

Skriftkulturen som kristendommen bragte til Danmark, gav også flere historiske overleveringer gennem tid. Hvilket blev brugt til at danne moderne nationalidentitet. Derfor er det typisk her man danner udgangspunktet for det samlede Danmark. Det er også i forlængelse af den skriftkultur som de kristne medbragte, at vi i dag har adgang til historierne om de tidlige danerne, med enkelte undtagelser.⁸⁹ Kristendommens indførsel har altså haft en betydning for Danmarkshistorien idet den giver adgang til flere identitetsgivende narrativer, hvor de som afsender kan, og i min optik har, styret narrativet til fordel for kristendommen gennem historien. Kristendommen får over de næste mange hundrede år stor betydning for de danske borgere, i form af hekseprocessioner, reformationen, 30-års krigen.⁹⁰

Kirken, staten og folket

Kristendommen i Danmark har eksisteret siden slutningen af 'vikingetiden'. Frem til religionsfriheden i 1849 var den anerkendt som statsreligion og havde en betydelig indflydelsesrig magt i det danske monarki, det ses fx under stænderforsamlingen i 1660.⁹¹ Kirken og kongemagten har haft et stærkt internt forhold, hvor kirken fik tildelt nogle specielle kongelige privilegier af kongen, mens kirken kunne opretholde lokal kontrol på kongens vegne, som man fx så med den tidlige fattighjælp i landsognene.⁹² Hvilket var værdifuldt i en tid hvor statens magt typisk ikke var længere end de store købstæder. Derfor ender kirken som en central magt igennem den danske historie.

Staten og kirkens samspil har været en vigtig del i opbygningen af folkekirken som kulturarv. Kristendommens position i Danmark bliver således stedfæstet ved inskriptionen på Jellingstenen, "Harald konge bød gøre disse kumler efter Gorm sin fader og efter Thyra sin moder - den Harald som vandt sig Danmark al og Norge og gjorde danerne kristne".⁹³ Her er det tydeligt at staten og kirken har et samarbejde. Det er kongen der fremfører kirken på folkets vegne, men uden at inddrage folket. Det følgende afsnit vil præsentere hvordan staten og kristendommen har været tæt sammenknyttede siden kristendommens indførsel og hvordan det

⁸⁸ Dr.dk afskaffelse af store bededag går verden rundt, <https://www.dr.dk/nyheder/seneste/afskaffelse-af-store-bededag-gaar-verden-rundt> tilgået 17-05-2023.

⁸⁹ Schjødt, Det førkristne Norden: religion og mytologi, s. 21-22.

⁹⁰ Helge Paludan, Steen Busck, og Henning Poulsen, red., *Danmarks historie: i grundtræk*, 2. reviderede udg (Århus: Aarhus Universitetsforlag, 2002). s. 127 & 151.

⁹¹ Paludan, Busck, og Poulsen, *Danmarks historie*. s. 165-166.

⁹² Paludan, Busck, og Poulsen, *Danmarks historie*. s. 212.

⁹³ Natmus.Dk, Jellingstenen, tilgået 15-05-2023.

forhold udvikler sig. Den danske kristendom udviklede sig til at blive en central institution i det danske byliv, hvor den både blev brugt til at forkynde det religiøse budskab, men også var en lokal magt og et samlingssted for befolkningen. Derfor får kirken en stærk position kulturelt og socialt. Kirkens magt bliver gennem tiden forøget især kulturelt får kirken en position hvor de er dagsordenssættende og er en stærk magt i forhold til samfundsmorale. Kirken har således gennem tiden været en central institution i Danmark og dansk kulturarv.

Kirken og staten har længe inden folkekirkens oprettelse haft et tæt samarbejde. Kirken har varetatet statens interesser og understøttet kongen og i bytte havde kirken en stærk social og kulturel magt som bliver stedfæstet.⁹⁴ Kirken og kristendommen har været en central del af danmarkshistorien, det var fx under 30 års krigen at den danske konge gik ind i krig, på baggrund af hans besiddelser i Tyskland, på trods af manglende vilje fra statsrådet til at indtræde i konflikten.⁹⁵ Samtidig var den danske konge tæt knyttet til de gejstlige og havde kirken til at udfører nogle statslige opgaver i de danske provinser, fx skatteopkrævning⁹⁶ og vurdering og fordeling af fattighjælp.⁹⁷

I moderne tid har Dansk kristendom været igennem mange ikke-religiøse udviklinger, hvor staten har lovgivet om kirkens praksis, der kommer som følge af både en ændring af den danske religionskultur i kølvandet på de store europæiske forfatningers indførsel, samt den konkrete juridiske ændring som junigrundloven medførte.

Reformationen

I kølvandet på den tyske reformation i 1517, bliver protestantismen også indført i Danmark, den nye form for kristendom ledes af de lutheranske principper, herunder ideen om adskillelse af religion og stat.⁹⁸ Det betød ikke at kirken og staten var adskilt, men deres bånd blev svækket.⁹⁹ Kirken begynder her også at rette sig mod den brede befolkning ved at oversætte formidlingen af kristendommen til de lokale sprog, frem for latin. Derfor bliver kirken mere tilgængelig for den brede befolkning.

⁹⁴ Duedahl, *Velkommen på bagsiden*. s. 173-175.

⁹⁵ Paludan, Busck, og Poulsen, *Danmarks historie*. S. 151.

⁹⁶ Duedahl, *Velkommen på bagsiden*. s. 145

⁹⁷ Paludan, Busck, og Poulsen, *Danmarks historie*. s. 212.

⁹⁸ Forskel på religion og stat & stat og religion.

Religion og statsadskillelse er religionen der vil have staten ud af kirken

Stat og religionsadskillelse er staten der vil have religion ud af staten.

⁹⁹ Danmarkshistorien.dk, Martin Luthers forståelse af forholdet mellem religion og politik, <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/martin-luthers-forstaaelse-af-forholdet-mellem-religion-og-politik> tilgået 17-05-2023.

Protestantismen vinder hurtigt indpas i Danmark og bliver udbredt igennem landet.¹⁰⁰ Hvilket nedtoner dyrkelsen af de tidligere dyrkede helgenkulturer, som blev dyrket i den katolske tro. Helgenkulturer var en form for arkaisk arv i den ellers post-aksiale religion som er kristendommen. Dermed er det med protestantismens indførelse blevet indført at kristendommen er post-aksial og har ikke længere de mere personlige tilknyttede guddomme som heglerne udgjorde. Protestantismen havde også den effekt at den skabte splid i de europæiske lande, hvor katolicismen og protestantismen flere gange kom i konflikt med hinanden. Det mandede ud i 30-års krigen som starter på grund af de voksende konflikter mellem protestanter og katolikker i Tyskland.¹⁰¹ Protestantismen havde også nogle mere direkte indvirkninger i Danmark, det var en faktor i den danske deltagelse i 30-års krigen.

Krigen blev et nederlag for Danmark, og Sverige invaderer Danmark grundet den forhøjede øresundstold som blev indført af Danmark som kompensation for deltagelse i krigen.¹⁰² 30-års krigen slutter med den Westfalske fred, hvor der for alvor tegnes en grænse for de forskellige lande og blev en fredsslutning mellem de protestantismen og katolicismen.¹⁰³ Det er altså tydeligt at religion og især reformationen har haft en afgørende rolle i dannelsen af moderne nationer og dermed også deres nationale identiteter. Der var altså efterfølgende et relativt roligt forhold internt i den europæiske kristendom, og den protestantiske kristendom fik lov til at udforme sig i Danmark som en stærk politisk og kulturel indflydelse, grundet et kongeligt dekret der sikrede den som statsreligion, frem til junigrundlovens indførelse.

Reformationen har derfor haft stor betydning for udviklingen i dansk kristendom, ikke blot fordi kristendommen i Danmark lod sig reformere, men også de storpolitiske konsekvenser der kom som følge. Det betød at folkekirkens politiske position i Danmark var sikret, kirken var efter 30-års krigen statskirke i landet og konflikten med katolicismen var afsluttet, så kirken kunne stå stærkt i Danmark.

Kirken rolle i det moderne samfund

Kirken blev i Danmark senere instrumental ift. de mindre provinser i landet. Det ser man f.eks. ved at præsterne i 1803 får en formandsrolle i sognefattigkommissionerne og dermed fik

¹⁰⁰ Danmarkshistorien.dk, reformationen i Danmark 1520-1539, <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/reformationen-i-danmark-fra-ca-1520-1539> tilgået 17-05-2023.

¹⁰¹ Paludan, Busck, og Poulsen, *Danmarks historie*. s. 151

¹⁰² Paludan, Busck, og Poulsen, *Danmarks historie*. s. 153.

¹⁰³ Ibid.

medbestemmelse ift. hvem der blev vurderet værdigt trængende til fattighjælpen, en af de første sociale ydelser.¹⁰⁴ Kirken havde derfor i en ret magtfuld position som samfundsinstitution.

Samtidig var kirken en vigtig social og moralsk institution som det fremgår af en historie fra Aalborg i 1803 hvor tre håndværkersvende havde forsøgt at indgå en aftale med djæveln. Da en underskrevet kontrakt til Djæveln blev fundet ønskede man blandt folk i byen at kirken burde udøve store straffe for djævelskaben, hvor præsternes syn på djævelskab havde ændret sig ift. folkets.¹⁰⁵ Derfor var kirken her i en social knibe, de var nødt til at reagere på sagen pga. folket, men ville ikke længere give særligt hårde straffe. De tre svende ender derfor med at skulle genkonfirmeres. Her ser man bruddet mellem folkets opfattelse af kirken og kirkens egen selvopfattelse. Her ser man det historiske forhold mellem folket og kirken, folket har set til kirken som en central moralsk institution og som en magtfuld institution der skal kunne straffe folk. Kirken havde derimod en anden holdning til folket og reagerede mildere end folket ønskede, med udgangspunkt i kirkens teologi. Forholdet er her stærk fordelt til kirkens side, det er kirken der bestemmer hvorvidt og hvordan de tre svende skal straffes.

Her fremhæves kristendommens sociale magt i samfundet, såvel som de splittelser der måtte være mellem den folkelige forståelse og den kristne teologiske forståelse. Historien beskrives således ” sagn kom ikke til at gå stille af, rygterne svirrede i hele byen [...] ældre kvinder læster bønner og sang salmer, mens byens hunde tuede om kap og hanerne galede”.¹⁰⁶ Her ser man kristendommens sociale magt. Kristendommen er så integreret en del af folkets liv at de går i forbøn for 3 fremmede mænd som de mener har forbrudt sig mod gud. Samtidig med kirkens uvilje til at straffe de tre mænd efter hvad byen mente var passende.¹⁰⁷

Religionsfriheden i Europa

Religionsfriheden er en meget central del af den moderne folkekirkes udviklingshistorie, her sker en stor forandring i kirkens magtforhold. Kirken får både tildelt nogle juridiske særprivilegier som styrker kirkens magtforhold, samtidig bliver den med forfatningen omdannet fra en statskirke til en folkekirke. Kirken får stadig magt fra staten, men i demokratiet er staten styret af folket og det afspejler den nye kirke betegnelse altså. Det er en forandring der for alvor er interessant i dag hvor kirkens juridiske privilegier er til debat og hvor flere forlader kirken.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Paludan, Busck, og Poulsen, *Danmarks historie*. S. 213.

¹⁰⁵ Duedahl, *Velkommen på bagsiden*. s. 173-175.

¹⁰⁶ Duedahl, *Velkommen på bagsiden*. s. 173.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Dst.dk, 60 år i tal, tilgået 24-05-2023.

Da de store forfatninger som blev indført igennem Europa i slutningen af 1800-tallet, involverede alle typisk nogle bestemmelser for religionsfrihed.¹⁰⁹ Derfor kan man her tale om et kulturskift ift. Religionens rolle. De store statsreligioner står mere afkræftet end tidligere, de har stadig en betydelig indflydelsesrig magt, men skal nu åbne for at andre religioner også kan praktiseres. Det sker i en tid hvor der er store folkevandringer, derfor spredte andre religioner, fx baptisme, mormonisme sig igennem Europa.

Dog ser man igen at de nye religioner møder konflikt i Danmark, fordi Danmark, især i provinserne, er stærkt kristne og reagerer negativt mod indførslen af nye religioner, især baptisme og mormonisme. De nye religioner blev ikke modtaget med åbne arme, især bap-tismen havde svært ved at få hold i Danmark¹¹⁰, men det skyldtes at de missionerede før religionsfriheden. Mormonismen havde større succes med at tiltrække danske migranter som ville til USA, men holdt sig primært omkring de store danske havnebyer, af en frygt for lokalbefolkningen i de mindre byer.¹¹¹ Her ser man hvordan kristendommen er en meget central del af den moderne identitetsdannelse, hvor den står så stærkt som identitetsmarkør at man var villige til at fordrive andre religioner.

Den danske kristendom er derfor i historien defineret gennem sine modstridende forhold, hvor den på den ene side er tæt knyttet til de lokale samfund, så har kristendommen også en intern selvforståelse som folket ikke deler. Kirken udvikler sig i takt med det højere borgerskabs samfund og ikke i takt med det folkelige samfund. Kirkens udviklingshistorie er således central for at forstå de moderne udviklinger der sker inden for folkekirken.

Religionsfriheden er med til at udfordre den ellers privilegerede status som folkekirken havde, men folkekirken fortsætter, fordi de stadig er en stærk kulturel magt og derfor har folkelig opbakning over for fremmede religioner. Derfor er det først i moderne tid at religionen for alvor bliver udfordret, ved den stigende areligiøse og individcentrede kultur der opstår omkring årtusindeskiftet.

Folkekirken

Folkekirkens historie er altså længere end folkekirken selv. Folkekirken selv er en juridisk tilpasning af den danske kirkes privilegier som opstår ved den nye stat under grundloven. Centralt

¹⁰⁹Danmarkshistorien.dk junigrundloven, <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/danmarks-riges-grundlov-af-5-juni-1849-junigrundloven> tilgået 15-05-2023.

¹¹⁰ Kristian Hvidt, *Flugten til Amerika: eller driverkraefter i masseudvandringen fra Danmark 1868-1914*, Skrifter 22 (Aarhus: Univ.-Verl, 1971). S. 281-282.

¹¹¹ Hvidt, *Flugten til Amerika*. 281-282.

for denne udvikling den mere fastlåste position kirken får ift. at blive skrevet ind i loven samt den ændring i kirkens magtforhold der sker, i overgangen fra statskirke til folkekirke. Samtidig er det centrale at det er en folkekirke, hvilket understreger de centrale demokratiske værdier, som var centrale i samfundet.

Med Junigrundloven i 1849 opstår den danske folkekirke, under betegnelsen ”Den evangelisk-lutherske Kirke er den danske Folkekirke og understøttes som saadan af Staten”.¹¹² I det ene udsagn cementeres kirkens magt og position i samfundet, da folkekirken får en særstatus over andre religioner, på trods af religionsfriheden. En særstatus de stadig besidder i dag, om end i en mindre grad. Fx i form af kirkeskatten, hvor folkekirken er den eneste religiøse institution der har sin egen dedikerede skatteindtægt.¹¹³ Samtidig har kirken også stadig nogle juridiske privilegier ift. indsigelse imod nybyg, såfremt det er højere end kirketårnet.¹¹⁴ I andre nationer, fx Norge der også har en kirkeskat, fordeles skatten i dag over landets forskellige religioner. Folkekirken i Danmark er derfor unik idet den i en stat med religionsfrihed har en statsligt dedikeret skatteindtægt. Hvilket giver en særlig position i samfundet, da kirken kulturelt og økonomisk står hævet over andre religioner.

Folkekirkens moderne fundament findes i det ovennævnte forhold til staten, hvor kirken inden junigrundloven havde fungeret som institution på statens vegne, ift. til formidling af fattighjælp, såvel som en religiøs institution.¹¹⁵ Kirken tjente derfor stadig staten på flere måder, samt som et samlingspunkt for de mindre samfund. Derfor er det ikke overraskende at kirken får tildelt særprivilegier i den danske forfatning. Samtidig ser man i selve begrebet folkekirke, at kirken også udvikler sig med de samtidige samfundsbevægelser, altså at den i takt med demokratiseringen lægger vægt på at være en folkets kirke.

Folkekirken har over de mange år ændret sin karakter meget, den er gået fra at være en social og religiøs institution til i højere grad at være en religiøs institution. Dog har den ikke fuldstændigt aflagt sine samfundsbånd. Folkekirkens og dens embedsmænd dukker stadig op i den offentlige debat, når der er religiøse konflikter. Det så man fx under afskaffelsen af store bededag, men også ved store byggerier i mindre byområder.¹¹⁶ På den måde fortsætter kirken

¹¹² Danmarkshistorien.dk, Junigrundloven, tilgået 13-03-2023

¹¹³ Danmarkshistorien. Dk Junigrundloven, tilgået 15-05-2023. I, §3.

¹¹⁴ Altinget.dk dansk folkeparti sikrer kirkens veto & Kirker bremser bygninger højere end dem selv. <https://www.alinget.dk/artikel/dansk-folkeparti-sikrer-kirkers-vetoret-mod-nyt-byggeri> & Kristeligt-dagblad.dk, og <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/kirker-bremser-bygninger-hoejere-end-dem-selv> Tilgået 15-05-2023.

¹¹⁵ Paludan, Busck, og Poulsen, *Danmarks historie*. s. 213.

¹¹⁶ Kristeligt-dagblad.dk, Kirker bremser højere bygninger, tilgået 15-05-2023.

også med at påtale sin kulturelle magt i samfundet og bruger den til at påvirke hvordan man visuelt ser kirken i småbyssamfundene.

Folkekirken har været en central del af den danske nationalidentitet igennem 1900-tallet, hvor dens ritualer har været centrale i mange danskeres hverdag. Det har især været igennem de almene gudstjenester der har tjent som samlingssted i de mindre lokalsamfund. Hvor gudstjenesten som ritual har tjent det formål at videreformidle nogle af de centrale etiske værdier. Hvilket man fx så under besættelsen af Hjørdemaal Kirke.¹¹⁷ Hvor en gruppe hippier besætter kirken og blokerer for den almene gudstjeneste, hvilket førte til at 50-100 personer fra lokalsamfundet blev samlet for at jage dem bort. Sagen understreger hvor vigtig kirken er blevet anset i lokalsamfundene.

Folkekirkens demokratisering

Folkekirken er i konstant udvikling, i moderne tid er disse udviklinger primært rettet mod at tilpasse sig det omkringliggende samfundsnormer. Hvor kirkens tidligere udviklinger primært tog udgangspunkt i teologien og filosofien, tager den efter demokratiseringen også udgangspunkt i folket. Det ser man eksempelvis i 1903, hvor menighedsrådene indføres i de danske kirker. Menighedsrådet tjener det formål at skabe en forbindelse mellem præsten og menigheden. Deres funktion er fx at ansætte præster hvilket giver menighedsrådet en stærk kirkepolitisk magt ift. hvad der bliver prædiken samt magten til at fravælge de kvindelige præster på trods af ligestillingsloven. Der sker altså en demokratisering af kirken som påvirker hvordan teologien bliver formidlet.

Folkelige forandringer er en integreret del af den moderne folkekirke, af store forandringer er fx at inkludere kvinder og homoseksuelle i kirkens ritualer. Det blev i 1947 tilladt at kvinder kunne ordineres som præster og det blev i 2012 lovligt for homoseksuelle at blive viet i de danske folkekirker.¹¹⁸ Hvilket inddrager dem i den bredere danske kulturarv.

Forandringerne skal ikke længere blot igennem kirkens egne teologiske positioner, men også menighedsrådene, der har retten til at ansætte præster. På den måde kan menighedsrådet afholde både kvinder og homoseksuelle fra at deltage i kirkens ritualer og virke. På den måde har folket fået et stærkere bånd til folkekirken, men det kan samtidig også bruges til at ekskludere folk fra den.

¹¹⁷ Arkivthy.dk, kirkebesættelse, <https://arkivthy.dk/Lejren/Kirkebesttelse.html> tilgået 27-05-2023.

¹¹⁸ Folkekirken.dk, vielse af par af samme køn: tilgået 18-05-2023.

Det fører dog til konflikter i kulturarven, hvor man ser flere kristne der mener at den kristne kulturarv har bestemmelser imod kvindelige præster, fordi der eksisterer et forbud i den kristne bibel. Hvilket fører til store samfundskonflikter, idet folkekirken stadig er en statsligt understøttet institution. Derpå opstår der diskussioner om hvor meget den kristne kulturarv skal bestemme over den danske folkekirke og hvor meget kirken skal afspejle nutidige danske værdier. Det samme så man i 2012 da det blev bestemt ved lov, da homoseksuelle fik retten til at blive viet i folkekirken. Her blev igen den kristne kulturarv påtalt af kirkens tjenere. Fordi der i biblen er nogle bestemmelser for ægteskab, som ikke kan sammenføres med de moderne danske værdier.

Kristendommens tilpasninger til samfundet

Igennem hele dens historie har kristendommen haft en evne til at tilpasse sig de store forandringer der sker i samfundet, det er især skiftende værdier blandt befolkningen, såvel som skiftende holdninger til religiøs dyrkelse. Men som det også fremgår af det tidligere afsnit var folket og kirken ikke altid på samme fod. Kirkens historie i Danmark er derfor også en der handler om tilpasning til skiftende tider.

Kristendommen i Danmark er derfor svær at definere, den ændret sig meget i takt med samfundet er og i dag en meget anden størrelse end den var engang. Når den ændrer sig i takt med samfundets behov, hvilket stemmer overens med Bellahs udviklingstese, ved at religioner udvikler sig i takt med at samfundet udvikler sig. Derfor bliver det religiøse mere specialiseret, hvilket fx ses i Danmark med præsteskolere. Samtidig siger Bellah at der intet går tabt i udviklingen, kristendommens tidligere udviklinger ligger stadig i religionen, men har bare fået en anden værdi.¹¹⁹ Kristendommen i dag indretter sig stadig efter hvad samfundet og folket ønsker og er stadig i en udviklingsproces, fx i 1947 da præsteloven ændres for at tillade kvindelige præster eller i 2012 da det blev lovgivet at homoseksuelle kunne vies i folkekirken.¹²⁰

Kristendommen som kulturarv kommer her i klemme fordi der i det moderne Danmark lægges meget vægt på ligestilling, både mellem køn og seksualitet. Derfor er det for nogle problematisk at folkekirken, som institution støttet af staten, er fritaget fra ligestillingsloven. Derfor opstår der et spændingsfelt i kirken ift. hvor meget man skal tildele den kristne historie i kirken og hvor meget man skal tildele de danske værdier.

¹¹⁹ Bellah, "Religious Evolution" s. 365.

¹²⁰ Folkekirken.dk, vielse af par af samme køn, tilgået 29-05-2023.

Et andet eksempel på moderne religionsforandringer er Norge i 2012, hvor de afskaffer kristendommen som statsreligion og ligestiller den med andre religioner. Norge havde som Danmark en folkekirke, men har her valgt at sidestille denne med andre anerkendte religioner i landet.¹²¹ Tendenser i norsk religion har en relevans for danske religiøse udviklinger, fordi som det har været fra starten, er danske kristendom påvirket af de omkringliggende religioner kulturelt. Det betyder at når der sker et kulturskifte et sted, så vil det påvirke de omkringliggende. Det betyder at den danske folkekirke også vil blive påvirket af de skiftende religions-tendenser i de nordiske lande. Derfor skal folkekirken forberede sig på at de tår til at miste deres juridiske privilegier og blive ligestillet med andre religioner i landet. Eller at de skal indrette deres religiøse praksis til i højere grad at inkluderer nogle moderne værdier, som kan være på bekostning af kirkens kristne værdier. Hvilket også kan medføre nogle problemer for folkekirkens kristne kulturarv.

Religion i dag

*”Så giv kejseren, hvad kejserens er, og Gud, hvad Guds er”.*¹²²

Det var dette citat jeg indledte afsnittet med, sammenhængen og separationen af kirke og stat har været en proces der har kørt i længere tid, men som i dag bevæger sig mod adskillelse på baggrund af folkekirkens faldende medlemskab.¹²³ For at forstå den separationsproces er det altså vigtigt at have de overordnede historiske bevægelser med. Adskillelsen mellem staten og kirken som i Luthers kamp mod den centralt styrede katolicisme gav mulighed for at tilpasse religionen til de lande den blev praktiseret i, men kan samtidig ses som en begyndelse på en løsrivelse fra staten. Fordi det er her man begynder at se kirken og staten blive adskilt i deres praksis og ser nogle af de historiske bånd imellem dem blive brudt.

I starten sker det langsomt, der sker der primært et skift hvor kirken i stedet for at rette sig mod pavemagten, i stedet knytter sig til den mere lokale statsmagt. Samtidig betød det også at kirken begyndte at knytte sig mere til lokalbefolkninger, fordi man nu oversætter biblen til lokalsprog og fordi kirkens indtjener i højere grad går til at støtte de lokale samfund. Frem for tidligere hvor kirkens indtjener gennem fx tiende eller aflad gik til pavemagten i Rom.

¹²¹ Kristeligt-dagblad.dk, den norske kirkes løsnes fra staten, <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/den-norske-kirke-1%C3%B8snes-fra-staten> tilgået 15-05-2023.

¹²² Matt. 22, 21.

¹²³ Dst.dk, 60 år i tal, s. 18.

I dag er den forandring vi ser, at vestlige religioner er blevet mere individualiserede i deres dyrkningsmønstre og derfor ser man i dag religion reduceret til et spørgsmål om personligt tilhørsforhold frem for samfundsmæssige tilhørsforhold. Som kan ses i direkte forlængelse af den proces der blev startet af reformationen. Det ser man fx i sagen om præsten som ikke vil vie fraskilte.¹²⁴ Hvor nogle af de lokale menighedsmedlemmer meldte sig ud af folkekirken, fordi den ikke længere stemte overens med deres personlige værdier og opfattelse folkekirken identitet.¹²⁵ Her bliver religionen også anset som separat fra samfundet og styring af samfundet. Det er her folkekirken kommer i konflikt med det moderne Danmark, da de stadig fastholder nogle juridiske privilegier, såsom vetoret i lokalbyggerier, samt nogle historiske bestemmelser om præsteembedet som bliver udfordret.

Moderne religionsopfattelse er i høj grad præget af det moderne samfundsudviklinger, som overordnet fokuserer på individualisme, derfor ser man i det moderne samfund en stigning i individualistiske religioner. Hvor der dyrkes efter individet. Følger man Bellahs teori tolker jeg det som en form for modernisering af tros mønstre, som minder om måden man i antikken dyrkede guder individuelt efter individuelt behov. Den store forskel er den moderne kristendoms monoteistiske udgangspunkt, hvor man i antikken kunne dyrke flere guder som havde forskellige funktioner, så besidder den kristne gud alle funktionerne, på en måde der tilgodeser den individuelle person der dyrker religionen.

Religion i vesten

I dag anses religionsfriheden som en af de grundlæggende demokratiske værdier i vestlige demokratier, på niveau med ytringsfriheden og forsamlingsfriheden.¹²⁶ Årsagen bag det er at religion historisk set har været en så stærk identitetsmarkør at det har været basis for diskrimination og i antikken var en etnicitetsmarkør.¹²⁷ Hvor der selv inden for de enkelte religioner har været konflikter. Her bliver den danske folkekirke igen interessant, fordi der i den danske forfatning står ”Den evangelisk-lutherske Kirke er den danske Folkekirke og understøttes som saadan af Staten”.¹²⁸ Altså har den danske evangelisk-lutherske kirke en privilegeret ret ift.

¹²⁴ Dr.dk, Præst vil ikke vie homoseksuelle og fraskilte: <https://www.dr.dk/nyheder/regionale/trekanten/praest-vil-ikke-vie-homoseksuelle-og-fraskilte-det-har-splittet> tilgået 18-05-2023.

¹²⁵ Dr.dk, Præst vil ikke vie homoseksuelle og fraskilte tilgået 18-05-2023.

¹²⁶ Danmarkshistorien.dk, Junigrundloven og demokratiet: <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/junigrundloven-1849-og-demokratiet> tilgået 15-05-2023.

¹²⁷ Bellah, “Religious Evolution”. s. 365

¹²⁸ Danmarkshistorien.dk, Danmarks riges grundlov: tilgået 13-03-2023

andre religioner i landet. Derfor er den danske religionsfrihed således ikke fri i en absolut forstand.

Religion er i dag blevet et meget stort spændingsfelt, både ift. migrant religioner og religiøs indflydelse på statsmagter. Det er især de areligiøse tendenser der udfordrer religionerne, hvor det tidligere var konflikter imellem forskellige religioner. Især religiøs indflydelse i politik er centralt, som har udgangspunkt i de tidligere privileger som folkekirken besidder.

Den moderne areligiøsitet udfordrer også folkekirkens stilling som kulturarvsinstitution, da flere og flere danskere vælger at melde sig ud af kirken. I 2005 var der 85% af den danske befolkning som var medlem og i 2023 er det tal faldet yderligere til 72%.¹²⁹ Derfor mister folkekirken umiddelbart sin folkelige opbakning og møder i dag nye udfordringer ift. deres position i samfundet. Det betyder også at ideen om kristendom som dansk kulturarv bliver udfordret, eftersom flere nulevende danskere vælger, fravælger den og de samtidig udtrykker nogle anderledes værdier end dem folkekirken fremsætter. Det kan både være fordi de ikke længere er religiøse, eller fordi de dyrker religionen på en mere individuel måde, og derfor ikke føler noget tilhørsforhold til folkekirken.

Det er her begrebet kulturkristendom begynder at få sin relevans igen. Fordi det er en måde for kirken at fastholde sin kulturelle position i samfundet, netop ved at knytte de fleste danskeres værdier til de kristne værdier. Dermed argumenterer de for at kirken således stadig er bevaringsværdig. Argumentet er heller ikke uden præcedens, som jeg tidligere har understreget, har kirken gennem sin historiske positioner i Danmark været meget indflydelsesrig og derfor har den også været en central moralsk autoritet der har været med til at forme mange af de værdier der anses for at være danske værdier. Dermed har kristendommen også nogle centrale værdier for identitetsdannelse. Det er især gennem de store overgangsritualer som dåb, vielse, konfirmation og begravelse, som alle har en kristen kerne. Derfor sker der stadig en videreførelse af en kristen kulturarv når man indgår i de store overgangsritualer.

Den dalende deltagelse i den danske folkekirke er et udtryk for en udbredt areligiøs holdning i samfundet. Jeg mener at der her er tale om et moderne skift i religiøs praksis, hvor man i højere grad vil sætte individet i fokus frem for grupperne eller jf. Bellah vil have en mere areligiøs dyrkelse af ritualerne. Dermed nedtones den kristne tros religiøse fundament og bliver

¹²⁹ Dr.dk farvel til fadervor og salmesang, tilgået 15-05-2023.

i højere grad gjort til noget kulturelt. Hvilket er en årsag til at kristendommens, som bygger på nogle historiske gruppepraksisser på vej mod en moderne forandring.

Det betyder ikke at kristendommen som helhed er ved at uddø, men at dens rituelle praksis er under forandring. Her ser jeg igen til Bellah og Hellas & Woodhead for at forstå hvordan religionen er ved at forandrer sig. Det drejer sig i min optik primært om et skift imod en mere individualistisk religiøs dyrkelse, dvs. man som kristen fravælger nogle af de mere gruppeorienterede praksisser og at folkekirken indfører nogle praksisser der i højere grad har fokus på individet, frem for større gruppeorienterede praksisser.

Kristendommens identitet i den vestlige verden

Kristendom har i mange år været den centrale religion i vesten og er blevet brugt som identitetsmarkør for dette. I nyere tid ser man det i den kolde krig, hvor USA vælger at understrege kristendommen i "the Pledge of Allegiance" ved at indfører sætningen "one nation under god".¹³⁰ Hvilket var en understregning af USA som religiøst, over for Sovjetunionens statsatisme.¹³¹ Hvilket er relevant fordi Danmark som vestlig allieret land også får kulturel indflydelse fra USA. I en dansk kontekst kan man også se dette ved at den danske regent skal være medlem af den danske folkekirke og har skullet det siden indførslen af junigrundloven 1848, hvor der står "Kongen skal høre til den evangelisk-lutherske Kirke". Derfor er det heller ikke mærkeligt at man ser kristendommen opstå som kernepunkt i flere af de nationalkonservative politiske partiers program, herunder især kristendemokraterne der i 2022¹³² oplevede en fremgang efter flere års tilbagegang. Dog resulterede den fremgang ikke i folketingsmandater. Religion er således stadig for nogle en vigtig national identitetsmarkør, men ikke i en grad hvor man i Danmark kan vinde plads i folketinget på det alene.

Det interessante ved kristendommen som nationalidentitetsmarkør er konfliktfeltet mellem kristendommens egne kulturarvsbestemmelser, såsom hvem der kan tildeles velsignelse, over for dens rolle i dansk kulturarv. Kristendommen har udviklet sig meget siden den kom til Danmark og har tilegnet sig og afgivet nogle magtfulde privilegier. I dag er kristendommens spændingsfelt endnu en gang under påtale på grund af de moderne religiøse udviklinger.

¹³⁰ Wikipedia.com, Pledge of Allegiance

https://en.wikipedia.org/wiki/Pledge_of_Allegiance#Addition_of_%22under_God%22 tilgået 15-05-2023.

¹³¹ Wikipedia, State Atheism https://en.wikipedia.org/wiki/State_atheism tilgået, 15-05-2023.

¹³² Dr.dk, Drømmen om folketinget lever hos flere medlemmer af kristendemokraterne, <https://www.dr.dk/nyheder/politik/droemmen-om-folketinget-lever-hos-flere-medlemmer-af-kristendemokraternes>, tilgået 15-05-2023.

Derfor er der ikke længere i den moderne kristne kultur en tradition nogle af de ting som der var tidligere. Man ser fx at ligestilling bliver integreret i folkekirken, fordi det er en del af moderne danske værdier, men det er værdier som der er kristne bestemmelser imod. Derfor bliver den moderne folkekirke udfordret af de samfundsforandringer der i dag befordrer dem og de er nødt til at redefinerer deres identitet gennem enten den kristne kulturarv eller den danske, hvilket jeg mener vil skinne igennem i de kommende år.

Kirkens historiske magt

Kirken og folket

Kirkens magt har været med til at strukturere samfundet og besvarer nogle af de større samfundsdilemmaer. Strukturerne ser man i kirkebøgerne som i 1800-tallet var med til at føre optælling af folket i de forskellige kirkesogne, hvilket også var en stor værdi ift. skatteindkrævning og generelt til at klassificerer folkets køn, hvilket havde betydning for hvordan man kunne tjene i samfundet.¹³³ Dog var kirken stadig en tjener af samfundet og de bestemmelser der stod i kirkebøgerne kunne trumfes af andre offentlige institutioner, fx et kongeligt dekret.¹³⁴ Det ser man i 1844 da Petrine Fenger officielt fik skiftet sit køn til Peter Emil Fenger, grundet hypospadi, en sygdom der gjorde det svært at bestemme kønnet ved fødslen.¹³⁵ Derfor blev Petrine til Peter og da den forandring skete skulle det, ved kongeligt dekret, indføres i kirkebogen, at Petrine var at anse for et mandfolk og der skulle udstedes ny dåbsattest.¹³⁶ Eksemplet her viser hvor central en del af samfundet kirken har været. Den har tjent som et lokalt folkeregister der har kunnet nedsætte nogle meget konkrete bestemmelser om folk som også har været med til at begrænser folks muligheder. Samtidig med at fremsætter nogle centrale strukturer for samfundet.

Kirken har altså haft en stærk dagsordenssættende magt i samfundet. Kirken har været en institution der har kunnet udvide eller begrænse individers arbejdsmuligheder gennem deres protokolføring af borgere. Dog uden at være en enevældig institution, som det ses i det ovenstående eksempel, har dens magt været afhængig af forholdet til kongen. Så kirkens direkte magt i samfundet var meget stor.

¹³³ Duedahl, *Velkommen på bagsiden*. s 137-141.

¹³⁴ Duedahl, *Velkommen på bagsiden*. s. 138.

¹³⁵ Duedahl, *Velkommen på bagsiden*. S. 145.

¹³⁶ *Ibid.*

Ritualerne har også været centrale, det har været vigtigt at få lavet en ny dåbsattest for Petrine/Peter, fordi dåbsklassifikationen havde betydning for hvilke rolle man kunne besidde i samfundet. Ritualer har altså også været tæt knyttet til nogle sociale forhold og hvad man døbes som kan påvirke individets sociale mobilitet.

Det centrale her er at kirkens historiske magt ikke bare forsvinder selvom dens privilegier fratages. Kirken har i samfundet været en stærk kulturel og social institution som har haft stor betydning for hvordan individerne har levet deres liv. Kirken har således været meget mere end blot en religiøs institution. I dag er den magt som kirken besad, med enkelte undtagelser, overgået til det offentlige.¹³⁷ Hvilket yderligere er en afkræftelse af folkekirkens samfundsmæssige magt.

Det er den afmagt der er central i min hypotese om at den moderne folkekirke og dens menighedsråd er mere tilbøjelige til at gå tilbage til den kristne kulturarv. Fordi samarbejdet mellem kirken og staten aktivt svinder ind og flere melder sig ud af kirken, så kirken indoptager flere moderne danske værdier, hvilket skaber en splittelse ift. kirkens kristne værdier og derfor mener jeg man begynder at se en forandringsproces internt i folkekirken, hvor nogle kirker i stedet er begyndt at fastholde nogle kristne principper, som strider imod de danske værdier.

¹³⁷ Der er stadig kirkeministeriet der er ansvarlig for anerkendte trosretninger i Danmark. Det er stadig en kirkeligt affilieret institution der kontrollerer hvem der kan anerkendes, dog med offentligt oversyn. Km.dk, liste over anerkendte trossamfund, <https://www.km.dk/andre-trossamfund/trossamfundsregistret/liste-over-ankendte-trossamfund-og-tilknyttede-menigheder> tilgået 24-05-2023.

Afslutning

Historisk set har kirken haft en meget central magt i samfundet, den har været med til at bringe folk ind i samfundet ved dåben, den har været der ved overgangen til voksne mennesker ved konfirmationen og vielsen, og den har slutteligt været der ved begravelsen, for at lukke den enkelte persons historie. Kirken har derfor igennem historien været en stærk social faktor for mange danskeres liv og har været med til at give nogle kernepunkter for individers udvikling.

I samfundet har kirken været med til at opretholde nogle normer og nogle strukturer som har givet struktur til folks hverdag, det har været gennem klassifikationer, folketællinger, samlingskraften i kirken som institution og kirkens ritualer. Som har været med til at give folk et udgangspunkt for nogle samfundsroller, givet samfundet en generel optælling ift. arbejdskraft og skatteopkrævning og slutteligt et generelt samlingspunkt i samfundet.

Jeg har forsøgt at fremhæve nogle af de mest centrale dele af den historiske udvikling omkring den danske folkekirke og det historiske magtforhold mellem kirke, stat og samfund. Formålet med afsnittet har været at danne et udgangspunkt for hvordan folkekirken og dens ritualer, spiller en rolle i forhold til dansk nationalidentitetsdannelse og hvordan denne kulturarv i de seneste år er blevet udvidet så flere dele af befolkningen, har adgang til den.

Kirken er ikke bare en religiøs institution, men har igennem en historisk tilknytning til samfundet og staten etableret nogle kulturelle og juridiske bånd der gør at den er stedfæstet som en del af dansk kulturarv. Derfor bliver den i dag udfordret af nogle af de moderne religionstendenser, såsom areligiøsitet som har sin rod i moderne religionsudviklinger, hvor der transcendentale i højere grad tilsidesættes. Altså fører det til en ikke-religiøs, religiøs dyrkelse. Altså at ritualerne er blevet mere vane og ændre sin oprindelige betydning, som de har gjort flere gange igennem historien.

Religion og kulturarv er historisk meget tæt forbundet. Religion er en af de ældste former for fortidsbrug vi har kilder på og noget som påvirker de fleste moderne nationer. Rituel dyrkelse har fleres steder i historien været en måde at kommunikere med det transcendentale, men har også tjent til at viderefører nogle generelle kulturelle værdier imellem forskellige generationer. Samtidig har kristendommen siden sin indførelse haft et meget tæt forhold til både staten og til folket derfor har den også en stærk kulturel indflydelse i samfundet, på trods af skiftende holdninger til religion som helhed. Derfor er det vigtigt at kende historien bag den danske kristendom og dens forhold til staten, samt forstå hvordan deres moderne adskilte forhold er opstået. Det er her bruddet mellem folkekirkens kristne kulturarv og danske kulturarv opstår.

Fordi selvom folkekirken har historisk tætte bånd med den danske stat og befolkning, har de også bånd til den kristne forhistorie som i høj grad udfordres af skiftende moderne normer og religionsforhold.

Den moderne folkekirke

Formål

I det følgende afsnit vil jeg analysere nogle af de moderne udviklinger i den danske folkekirke i et historiebrugs og- religiøst udviklingsperspektiv. Her vil jeg undersøge hvordan den moderne folkekirkens ritualer har forandret sig. Ritualerne er vigtige fordi ritualer og vaner er en af de centrale måder mennesker overfører kulturelle normer mellem generationer og ritualer i deres udvikling kan medvirke til at inkludere eller ekskluderer folk fra kulturen. Kulturen som også er central i de store identitetsnarrativer, derfor er relevant at undersøge hvordan ritualkulturen har udviklet sig ift. hvordan det danske samfund har udviklet sig.

Foruden kulturen har jeg tænkt mig at undersøge brugen af kirkerummet, da det kan bruges som indikation på hvordan kirken som religiøs organisation udvikler sin egen identitet. Det er fx ved brugen af kirken til Yoga eller som koncertsted. Kirkerummets brug rammesætter hvordan folkekirkens identitet opfattes udadtil. Derfor argumenterer jeg, at fordi kirkerummet ikke kun anvendes til kristne hellige formål, er der tale om en forandring i den danske kirkekultur.

Menighedsrådene er også centrale i forståelsen af de moderne folkekirker, fordi menighedsrådet besidder en stærk magt i driften af kirkerne. Det er gennem menighedsrådene præsterne ansættes. Derfor har menighedsrådene en meget direkte indflydelse på hvordan kirkekulturen udvikler sig, da de kan ansætte og fravælge præster efter rådets præferencer. Menighedsrådene spiller også en vigtig rolle i forhold til den moderne demokratiske identitet, som har været en del af folkekirken siden dens oprettelse.

Formålet er ikke at give en komplet gennemgang af alle danske kirkers udviklinger, men en overordnet gennemgang af de udviklinger som jeg mener er relevante ift. kirkens moderne og fremtidige udviklinger. Hvilket typisk er de sager som har været i konflikt med enten kirken eller danskernes kulturarvsforståelser.

Kristendommens fremtid i Danmark

Jeg har løbende fremhævet nogle af de moderne udviklinger inden for danske kristendom, den danske kristendom bevæger sig i dag i et spændingsfelt hvor den i stigende grad bliver spillet i landsbyudviklingerne over for storbyudviklingerne. Kristendommens udviklinger baserer sig i høj grad på ideen om kulturarv som identitetsdannede historie hvor jeg ser en begyndende identitetskrise hos den moderne folkekirke, i form af en splittelse mellem kirkener i de fjerne regioner af landet og storbykirkernes identiteter som kan blive meget forskellige.

Kirkerne i storbyerne har nemlig i høj grad tilpasset sig folkelige behov hvilket jeg mener har sikret kirkens fastholdelse af medlemmer, det er fx ved at udvide brugen af kirkerummet til sekulære forhold og på den måde tilpasse sig de mere moderne udviklinger. Mens kirkerne i ydreprovinserne har deres mere konservative tilpasning, hvilket betyder et øget fokus på en mere kristen identitet som nogle moderne danskere ikke kan forene med deres danske værdier.

Mit formål med specialet har været at fremhæve hvordan den moderne folkekirkens kulturarv og kulturarvsbrug er under forandring. Hvor mit fokus har været på de splittelser der er mellem by-kirker og land-kirker. Fordi bykirkerne har været bedre til at fastholde deres menigheder over for landsbyprovinserne, derfor er det interessant at undersøge hvordan de har gjort det og hvordan det kan påvirke brugen af kulturarvsnarrativer. Her bliver det vigtigt at se hvordan kirken integrerer sig i hhv. den danske og den kristne kulturarv og omvendt.

Kirkens brug og funktioner

Brug af kirkerummet

I dag ser man også at kirken optager andre religioners ritualer i den kristne praksis, det er fx mindfulness og yoga som inkluderes samt afholdelse af koncerter og andre arrangementer.¹³⁸ Samt et moderne større fokus på individerne i en ellers kollektivt funderet religion. Hvilket er med til at udfordre kirkens egen kulturarvsforståelse, fordi kristendommen i høj grad bygger på kollektive ritualer. Derfor mener jeg at den moderne folkekirke er på vej igennem et nyt evolutionært skift, jf. Bellah. Som vil føre til konflikter mellem folkekirkens kristne kulturarv og dens danske kulturarv, fordi kristendommen bevæger sig i en mere individualistisk retning, men kirkens privilegier og kulturarv stammer fra en tid hvor de tjente en mere kollektivistisk rolle.

¹³⁸ Kristeligt-dagblad.dk, *Hvis de unge vil dyrke yoga i kirken, skal vi lade dem*, <https://www.kristeligt-dagblad.dk/debat/sognepraest-hvis-de-unge-vil-dyrke-yoga-i-kirken-skal-vi-lade-dem>. Tilgået 21-05-2023.

Yoga i kirken

Yoga i kirken er centralt for som en ændring i brugen af kirken som rum fordi Yogaen har en anden religiøs historie bag sig. Så mens man kan bruge kirkerummet til mange andre sekulære aktiviteter, så har yogaen stadig sine rødder i hinduismen. I de seneste år har kirkerummet været anvendt til forskellige sekulære aktiviteter som jeg mener ikke ville finde sted i kirken for blot 50-100 år siden.¹³⁹ Derfor er det interessant at se hvordan folkekirken indordner sig efter hvad folkestemningen ønsker. Herunder også i brugen af kirkerummet. Kirkerummets brug er vigtig fordi det direkte påvirker den visuelle og fysiske måde hvorpå danskere interagerer med kirken på, dvs. det er med til at forme den opfattelse moderne danskere har af kirken og giver også et indblik i hvordan kirken har tilpasset moderne danske behov.

Når jeg fremhæver yoga som en del af ritualpraksis i folkekirken, er det fordi yogaen er en af de spirituelle praksisser som Heelas og Woodhead fremhæver da det taler om hvordan spirituelle praksisser er ved at overtage på det religiøse marked. Derfor er det interessant at se hvordan folkekirken vælger at indoptage det, i det kristne verdensbillede. Det er også en af de store kritikpunkter mod Heelas og Woodhead, fordi man godt kan være kristen og dyrke yoga på samme tid. Her er der dog tale om at dyrke yoga i kirken som kan ses som en integration af anden religiøs dyrkelse i kirkerummet.

Yogaen er i sin kerne en individuel praksis, derfor skiller den sig ud fra kristendommens historiske gruppeorienterede praksis. Hvilket er en af årsagerne til at nogle kirker vælger at optage det i brugen af kirkerummet. Det ses fx ved præsten i ukirken som skriver ” Vi har prøvet at lokke dem med musik, foredrag eller sorggrupper, og sandheden er, at de tørster efter religion, de taler bare ikke vores sprog. Deres sprog er kroppens sprog, og de vil hellere have meditation end salmesang, og hellere bruge kroppens initiation end hovedets tunge lærdom til at besvare deres spørgsmål”.¹⁴⁰ Her bliver den klassiske kristendomsforståelse både præsenteret og udfordret.

Kristendommens kollektivistiske og religiøse ritualer tiltaler ikke de yngre generationer på samme måde som tidligere, så derfor vælger kirken her at imødekomme dem. Derfor vælger de at optage nogle af de ritualpraksisser som de yngre generationer bruger. Ændringen i brugen af kirkerummet handler altså også om en ændring i ritualpraksis, hvilket også betyder en

¹³⁹ Kristligt-dagblad.dk, hvis de unge vil dyrke yoga. Tilgået 21-05-2023.

¹⁴⁰ Ibid.

ændring i fortidsbrugen og de værdier som overleveres gennem folkekirkens ritualer. Ritualerne bliver altså mere individualiserede.

Samtidig bruges yogaen ikke sin oprindelige religiøse funktion, men bruges i stedet til at centrere individet som udgangspunkt i en dyrkelse.¹⁴¹ Yogaen er således frataget sin religiøse funktion og har kun sin religiøse baggrundshistorie som ignoreres fordi, til dels fordi det får de yngre generationer til at deltage i kirkens aktiviteter.¹⁴² Der sker altså en ændring i kirkens ritualer. Kirken fokuserer her på nogle mere individualistiske ritualer, for at tiltrække nogle der normalt ikke havde gjort brug af kirken. Dermed fokuserer kristendommen mere på individet og forkyndelsen handler i højere grad om hvordan man forkynder budskabet, så individerne vil optage dem i deres egen personlige identitet, frem for den klassisk kristne kollektivistiske ritualpraksis i de almene gudstjenester.

Når ritualer kommer i fokus her, er det på baggrund af Jensens teori om fortidsbrug, hvor ritualer er en vigtig del af at overføre nogle kulturværdier mellem generationer. Det er også derfor det er vigtigt at bemærke at præsten her tillader brugen af yoga i kirkerummet, fordi det er med til at få de nye generationer ind i kirken. Dermed har ritualerne stadig en kulturelt overleverende funktion som her bliver italesat og som har skullet tilpasse sig efter de skiftende tiders skiftende idealer og værdier

Ændringen i kirkeritualerne stemmer også overens med hvad Heelas og Woodhead og Belahs ideer om moderne religioner.¹⁴³ Altså at der er sket en individualisering af moderne kristendoms trospraksis som også i højere grad fokuserer på en areligiøs dyrkelse. Hvilket betyder at kirkens autoritative magt forsvinder, nu er det ikke længere kirken der kan diktere hvad der er godt og skidt, men den individuelle deltager der kan vælge at internaliserer de budskaber som de mener stemmer overens med deres personlige identitet.

¹⁴¹ Kristeligt-dagblad.dk, hvis de unge vil dyrke yoga, tilgået 21-05-2023.

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ Jf. afsnit, Robert Bellah religious evolution.

Køn, seksualitet og kristendom

Et farvel til kvindelige præster?

I dag er folkekirken kirken en anden størrelse, de seneste 20 års religiøse udviklinger har ført til at kirkens historiske magtfulde position er blevet udfordret og forandret.¹⁴⁴ Hvilket betyder at den danske folkekirke igen er nødt til at tilpasse sig de skiftende tider. Den moderne folkekirke er stadig i udvikling, jf. Bellahs teori udvikler folkekirkens sig i takt med samfundets udviklinger. Derfor optager kirken flere af de samfundsmæssige værdier i sin religiøse praksis og derfor opstår der konflikter i kirkens egen kulturelle-historiske selvforståelse. Det er især ift. optagelsen af kvindelige præster i 1947 og ift. vielsen af homoseksuelle i 2012. Som er konfliktdannende for kirken, fordi det kan tolkes som modstridende til den kristne bibel og stemmer derfor imod kirkens eget kristne kulturarvsnarrativ samt de kristne autoritative skrifter. Her opstår der et af de større eksempler af modstridende kulturarvsnarrativer. Kristendommen som bygger sit virke på både den kristne og jødiske bibel har nemlig modstridende holdninger til fx vielse af homoseksuelle og kvindelige forkyndere end det moderne danske samfund.

Der står i biblen at det ikke er tilladt kvinder at undervise i skriften, i Paulus brev til Korinterne og hans lærling Timotheus.¹⁴⁵ Derfor opstår der konflikt ift. hvordan man teologisk kan forklare forandringen, som ellers var en accepteret forandring i det samtidige samfund. Det er et problem der også har genklang i 2022, hvor det kommer frem at der er flere kvindelige præster der ikke føler at de anses ligeværdigt med deres mandlige kolleger.¹⁴⁶ Der har i nyere tid været rettet anklager, om forskels- og nedværdigende behandling af kvindelige præster, mod de mandlige præster og biskopper i den danske folkekirke.¹⁴⁷ På trods af at der stadig er et lille flertal af kvindelige præster i Danmark.¹⁴⁸

Det så man i efteråret 2022, at kirkens forhold til statsmagten har ændret sig, da menighedsrådet ved Hasle på Bornholm, offentligt udtalte at de ikke ville ansætte kvindelige præster. Valget bliver baseret på at menighedsrådsformanden ikke mener at kvinder kan varetaget

¹⁴⁴ Jf. ateistisk selskabs kampagner, fra indledningen.

¹⁴⁵ Kristeligt-dagblad.dk, Modstand mod kvindelige præster er ubibelsk, <https://www.kristeligt-dagblad.dk/debat/modstand-mod-kvindelige-pr%C3%A6ster-er-ubibelsk> tilgået 24-05-2023.

¹⁴⁶ Dr.dk, hvad har du på under præstekjolen, <https://www.dr.dk/nyheder/indland/hvad-har-du-paa-under-paeste-kjolen-paester-fortaeller-om-koenschikane-i> tilgået 15-05-2023.

¹⁴⁷ Dr.dk, hvad har du på under præstekjolen, tilgået 29-05-2023.

¹⁴⁸ Kristeligt-dagblad.dk, Folkekirken har flere kvinder end Sverige og Norge tilgået 15-05-2023.

præsteembedet, på baggrund af det bibelske forbud mod kvindelige præster.¹⁴⁹ Her ser man tydeligt et brud med den danske kulturarv, når kirkens menighedsråd vælger at fravælge kvindelige præster, så er det et tydeligt tegn på at det historiske magtforhold mellem staten og kirken har ændret sig.

Når menighedsrådet kan fravælge kvindelige præster, så sker det på baggrund af loven fra 1947, der tillod kvinder at blive ordineret præster, men også gav menighedsrådene lov til at fravælge dem. Loven lyder således ” Paragraf 1: Præstestillinger i folkekirken og dertil svarende stillinger inden for trossamfund undtages fra lovens område”.¹⁵⁰ Kirken er således fritaget fra ligestillingsloven, for at beskytte den religiøse frihed.¹⁵¹

Menighedsrådets fravalg af kvindelige præster er et brud med den moderne danske kulturarv, da der er et lille overtal af de danske præster som er kvinder.¹⁵² Hvilket afspejler en anden moderne tilpasning, ift. at optage kvinder i mandsdominerede erhverv. Derfor kan man her se et skel mellem konservative reaktioner og moderne tilpasninger i kirken.

Når menighedsrådet vælger at fremhæve den kristne kulturarv frem for den danske, så betyder det at folkekirken så småt begynder at forandre sin moderne identitet. Specifikt er det her en mere konservativ forandring, hvor man forsøger at bevare en del af kirkens kristne fortid. Her foregår det i en af de ydere provinser hvor der i statistikken var flere der fravalgte kristendommen, mens der var flere der fastholdt troen i storbyerne.¹⁵³ Hvilket fremhæver nogle af de forskellige forandringer som foregår inden for folkekirken som kulturel institution. Her ser man altså ikke bare et moderne konservativt skel, men også et storbykirke, landkirke skel.

Selvom det er et mindretal af de danske kirker der fravælger de kvindelige præster, så præsenterer et stadig et kulturelt skift væk fra de moderne danske værdier, som i stigende grad lægger vægt på ligestilling mellem kønnene.¹⁵⁴ Derfor er det en sag som fanger mange folks opmærksomhed idet kirken og folket, siden reformationen, har haft en meget stærk tilknytning til hinanden som her bliver brudt. Nogle få Kirker lader sig altså ikke længere påvirke på samme

¹⁴⁹ Dr.dk, Filip mener ikke kvinder kan være præster, <https://www.dr.dk/nyheder/indland/filip-mener-ikke-kvinder-kan-vaere-praester-hvis-der-blev-ansat-en-kvindelig-praest> tilgået 29-05-2023.

¹⁵⁰ Dr.dk, minister er stadig ikke klar til at ændre regel om kvindelige præster <https://www.dr.dk/nyheder/indland/kirkeminister-er-stadig-ikke-klar-til-aendre-regel-om-kvindelige-praester-kan>, 15-05-2023.

¹⁵¹ Dr.dk, minister er ikke klar til at ændre regel, tilgået 15-05-2023.

¹⁵² Kristeligt-dagblad.dk, Folkekirken har flere kvinder, tilgået 22-05-2023.

¹⁵³ Afsnit, folkekirkens medlemstal.

¹⁵⁴ Lex.dk, danske værdier, https://trap.lex.dk/Danske_v%C3%A6rdier tilgået 22-05-2023.

måde af folkets ønsker. Dog er der stadig et lille flertal af kvindelige præster, hvilket indikerer at størstedelen har tilpasset sig ligestillingen som ideal.¹⁵⁵

Det samme så vi tidligere i sagen med de aalborgensiske håndværkere hvor man også så, at kirken ikke bare bukkede sig for folkets vilje.¹⁵⁶ Her stod kirken autoritativt over folket, mens den i dag er en folkekirke og derfor i højere grad er underlagt folkeviljen. Hvilket er et vigtigt skift i magtforholdet ift. de moderne kirkelige forandringer. Den gang dømte kirken ikke de djævletroende fordi de havde gjort et opbrud med deres kristne historie, mens denne gang følger de ikke folkets ønsker fordi de søger tilbage mod deres kristne historie. Forskellen er det forandrede magtforhold, i 1800-tallet med aalborgsagen, var kirken en særdeles magtfuld juridisk og kulturel institution, mens kirken i dag primært har sin kulturelle magt tilbage at trække på.

Brugen af kirkens magt og kirkens autoritative skrifter kommer altså i sidste ende ud på at danne en fælles identitet for selve folkekirken og folkekirken er i dag knyttet stærkt til folket og er derfor nødt til at forholde sig til de danske samfundsværdier, såvel som de historisk kristne værdier. Skiftet i kirkens kulturarvsbrug betyder således at nogle kirker begynder at lave nogle mere konservative reaktioner til de moderne udviklinger, hvor de i stedet for at fokusere på danske kulturelle værdier som udgangspunkt for deres identitetsdannelse, så fokuserer de på de historisk kristne værdier i kirken og de kristne autoritative skrifter frem for de danske idealer.

Homoseksuelle i vielsesritualet

Kirken har også andre forandringer i dag, der er et skift ift. det er især debatten om homoseksuelles vielser der bliver vendt. Her er det igen kirken der trækker på den kristne kulturarv på en konservativ måde, for at bevare kirkens historiske tilgang til ægteskab. Da der i 3. mosebog står: ”du må ikke have samleje med en mand, som man har samleje med en kvinde. Det er en vederstyggelighed”.¹⁵⁷ Derfor har flere præster svært ved at finde et religiøst belæg for at vie de homoseksuelle.¹⁵⁸

¹⁵⁵ Kristeligt-dagblad.dk, Folkekirken har flere kvinder end Sverige og Norge tilgået 15-05-2023.

¹⁵⁶ Duedahl, *Velkommen på bagsiden*. s. 175

¹⁵⁷ 3. mos, 18, 23.

¹⁵⁸ Larsen, Ivan E. (red.): *Danske præster og biskopper om kirkelige vielser af homoseksuelle*. Vejle: Kroghs Forlag 2006, s. 19

Det blev fremhævet i 2012 da det blev lovligt i Danmark at vie homoseksuelle i kirken.¹⁵⁹ Der var flere af kirkens præster der var ude og diskutere hvordan eller hvorvidt man kunne fortolke biblen til at tillade vielse af homoseksuelle.

Historisk var vielsen mellem en mand og en kvinde, hvilket var vigtigt i den antikke verden på grund af slægters fortsættelse og arveret. Hvor det var vigtigt for familier at få mandlige børn, som kunne arbejde, men som også stod med arveretten. Alle mandlige børn var berettiget noget af faderens rigdom typisk i form af landbesiddelser. Derfor var utroskab ulovligt og det samme med homoseksualitet fordi begge disse påvirker arveretten og at slægterne blev videreført. Det konkrete ritual omkring vielsen har nogle historiske strukturer der udelukker homoseksuelle og derfor er der manglende belæg for at inkluderer dem i ritualen og dermed i kulturarven. Vielsesritualet har dog ændret sin karakter siden antikken og har i dag mere betydning ift. at forpligte sig til en enkelt person resten af livet, eller ind til skilsmissem. Ændringen i vielsesritualet skabte dog stor diskussion blandt præster, da der var nogle der mente at man godt kunne tolke biblen til at tillade det, mens nogen fastholdt det historiske forbud.¹⁶⁰ Dermed er der altså også en mere moderne tilpassende tilgang til at tillade homoseksuelle i kirkerne.

I forhold til at inkludere homoseksuelle i vielsesritualet er argumenterne at folkekirken er en Folkekirke og derfor skal den tjene folkets vilje. Altså at den skal tilpasse sig, til hvilket man finder argumentation i teologien ”vel vidende at gud næppe kan velsigne noget han er imod, så er det alligevel min påstand, at velsignelsen først og fremmest er Guds løfte om ikke at forlade mennesker, men følge dem for deres livsmoders skyld”.¹⁶¹ Altså bliver kristendommens kulturelle værdier her fremhævet, værdien om guds kærlighed til mennesker, frem for at fremhæve konkrete citater fra de kristne autoritative skrifter.

I dette argument trækkes der også på kristendommens integration i dansk kulturarv ”Dette er også i overensstemmelse med dansk kristendomsforståelse i de sidste 150 år, ”menneske først- kristen så”.¹⁶² Her fremhæves det særligt danske i velsignelsen af homoseksuelle, fordi de først og fremmest anses som mennesker, og det kan stemme overens med den særligt danske kristendomsforståelse.

Samtidig er der også argumentet at ”Hvordan man end vender og drejer den kirkelige situation, er det et givet faktum, at kirken befinder sig i tiden, at den også selv er delagtig i en historisk

¹⁵⁹ Folkekirken.dk, vielse af par af samme køn, tilgået 29-05-2023.

¹⁶⁰ Larsen. (red.): Danske præster og biskopper, s. 85.

¹⁶¹ Larsen. (red.): Danske præster og biskopper, s. 45

¹⁶² Ibid.

proces. Den påvirkes af politiske, sociale, kulturelle og alment folkelige udviklinger”.¹⁶³ Hvilket tidligere er fremhævet i specialet. Kirken er en integreret del af samfundet og bør altså derfor udvikle sig i takt med samfundet og dets kulturelle og samfundsmæssige behov. Hvilket er en mere moderne fortolkning af den kristne kulturarv og en fortolkning der bedre lader sig passe ind i en moderne dansk kontekst.

Modargumenterne er at der i 3. mosebog er nedlagt et forbud mod homoseksualitet,¹⁶⁴ som baserer sig på den antikke verdens love og deres udgangspunkt i slægters videreførelse. Derfor er der en konservativ fløj der argumenterer at man ikke kan finde et reelt belæg i biblen for at indfører homoseksuelle i det kristne vielsesritual. Dermed kan man ikke inkludere de homoseksuelle i kulturarven, fordi de bliver udelukket fra ritualen. Dermed er det også en konservativ reaktion på de moderne forandringer i kirken.

Af modargumenter præsenteres det fx at ” Den velsignelse, man kan få og søge i kirken, ikke er kirkens men Guds, og den skænkes hvor og når han vil. Derfor har kirken eller præsten ikke en selvstændig myndighed til at velsigne efter eget forgodtbefindende, men må undlade at velsigne, hvor man ikke tror, Gud vil bønne”.¹⁶⁵ Her ser man tydeligt en tilbagevenden til en kristne kulturarv, hvor kirken i højere grad er fri af samfundet og fokusere således på en mere konservativ tolkning af den kristne kirkes funktion.

De mere konservative funktioner er ikke en enestående størrelse, det blev også set i Hedensted i 2022 hvor der blev ansat en præst som ikke ønskede at vie hverken homoseksuelle eller fraskilte, på et tilsvarende grundlag.¹⁶⁶ Hvilket førte til demonstrationer mod præsten og kirken samt medlemmer der meldte sig ud af kirken i protest. Årsagen er at de ikke længere kunne spejle deres egne værdier i kirken.¹⁶⁷ Her bliver folkekirkens historiske borgerne og til samfundet altså udfordret af de mere konservative udviklinger.

Sagen om homoseksuelle vielser er især interessant, fordi det ’kun’ bryder med samfundsnormer, der er ikke noget konkret bibelvers der forbyder ægteskab mellem to personer af samme køn, kun fortolkninger af bestemte vers. Derfor var der også konflikt inden for kirken ift. hvordan man teologisk skulle fortolke vielsesritualet. Vielsesritualet er meget centralt ift. kulturarv, eftersom ritualer er centrale ift. at inkludere og viderefører en given kultur. I dag er det en

¹⁶³ Larsen. (red.): Danske præster og biskopper, s. 41

¹⁶⁴ 3. Mosebog, 18, 22.

¹⁶⁵ Larsen. (red.): Danske præster og biskopper, s.21.

¹⁶⁶ Dr.dk unge socialister demonstrerer mod præst der ikke vil vie homoseksuelle, <https://www.dr.dk/nyheder/regionale/trekanten/unge-socialister-demonstrerer-mod-indsaettelse-af-praest-der-ikke-vil> tilgået 15-05-2023.

¹⁶⁷ Dr.dk, unge socialister, tilgået 15-05-2023.

kultur om en stor kærlighedserklæring til sin partner, mens det i højere grad handlede om arveret og slægtsvidereførelsen. Hvor forbuddet mod ægteskab af homoseksuelle opstår i de antikke forståelser, mens inklusionen opstår i de moderne.¹⁶⁸

At den kristne folkekirke tilgængeliggøres for de ekskluderede grupper, betyder at den samfundsmæssige kulturarv udvides til at inkluderer flere. Derfor er ændringer med til at give flere personer adgang til kirken som identitetsmarkør. Det fører dog til en konflikt med folkekirkens kristne kulturarv, som i 2012 havde svært ved at finde belæg i kristendommen for at udvide ritualer til at inkluderer homoseksuelle.¹⁶⁹

Ift. forbuddet mellem vielse af skilte, skal man også forstå forskellen i ægteskabet i den antikke verden. Ægteskab var i højere grad en kontraktuel forpligtigelse, især økonomisk. Derfor var det typisk besværligt at gifte sig igen fordi det kunne forskyde den fastsatte arveret. Hvilket betyder at flere af de bibelske citater ikke på samme måde er repræsentative i det moderne Danmark.

Her ser man også hvordan kirkens magtforhold har ændret sig, hvortil de stadig har en magt i samfundet, i form af politisk og kulturel indflydelse, så har de mistet en del af den historiske diskursive magt. Det er ikke længere kirken der fastsætter måden man påtaler det at være homoseksuel. Splittelsen i kirken betyder også at der internt i kirken ikke længere er den samme ensretning som tidligere.

Det er her kirkens historiske bånd med staten bliver vigtige, præsterne der taler for en inklusion, gør det også på baggrund af de juridiske forhold der er til den danske stat. Hvor kirken er nødt til at repræsenterer folket og folkestemningen. Samtidig er der også religiøst belæg fra kirkens side for at tillade homoseksuelle, i det nye testamente, eftersom der i Paulus brev til romerne står at "kærlighed er lovens fylde".¹⁷⁰ Loven der her referer til moseloven, hvori forbuddet findes. Derfor er loven opfyldt ved Kristus og derfor er det ikke et forbud i det nye testamente.

Samtidig har folkekirken også mistet dens historiske dagsordenssættende magt, fordi udvidelsen af vielsesritualet ikke er noget der er fremsat af kirken selv, det er fremlagt af statsmagten og i den forlængelse folket. Derfor er det ikke selve kirken der sætter dagsordenen, men de blevet underlagt at skulle tage stilling til den. Derfor har kirken ikke længere den samme

¹⁶⁸ Larsen. (red.): Danske præster og biskopper, s. 86.

¹⁶⁹ Larsen. (red.): Danske præster og biskopper, s. 45.

¹⁷⁰ Rom 13. 10.

magtfulde position i samfundet som den havde tidligere, mens folkekirken stadig er en indflydelsesrig og magtfuld organisation, så har dens forhold til staten ændret sig på en sådan måde at den ikke længere har den samme autoritet som den havde tidligere. Kirken er i dag en langt mere religiøs institution med nogle samfundsmæssige funktioner, men har ikke de samme samfundsmæssige privilegier som den havde tidligere.¹⁷¹

Derfor er folkekirkens primære magt, baseret i dens kulturelle indflydelse i samfundet. Kirkens kulturelle magt er også påvirket af at kirken ikke længere på samme måde kan kontrollere narrativerne omkring kirken som en del af dansk kulturarv, fordi de i højere grad er underlagt deres forhold til det danske samfund.

Kirkens moderne samfundstilknytning

Af sagerne om homoseksuelle vielser og kvindelige præster fremgår det at kirken bliver anset som en central del af danskeres liv. Den står altså stadig som en stærk kulturel institution, men når forskellen mellem kirkens kultur og den almene danske kultur bliver for forskellige, så bliver kirken valgt fra. Det er altså et skift i kirkens historiske kulturelle og etiske magt. Der opstår altså en konflikt i kirkens magtforhold til borgerne. Kirken er som understreget en 'folkekirke', og har siden demokratiseringen af Danmark lagt vægt på at følge folkets bedste.

Derfor er det centralt at hvis den danske folkekirke er en del af dansk kulturarv, så skal danske homoseksuelle også kunne tage del i den. Kirken i dag er altså en folkets kirke og folket og demokratiseringen har en betydelig effekt på kirkens virke. Det samme gør sig gældende for kvindelige præster, at hvis kirken skal afspejle de danske værdier, så skal der også være en ligestilling i kirkens positioner. Derfor er der også sket en omvendning i magtforholdet man så i konflikten mellem folket, kirken og de tre svende fra Aalborg tidligere.¹⁷² Hvor kirken kunne vælge at nedtone straffen ift. hvad folket ønskede, hvor det i dag er kirkens menighedsråd der kan vælge at underminere nogle af de mere teologiske beslutninger.

Kirken er altså fanget i et spændingsfelt, hvor den på den ene side udfordres ift. at den moderne kultur vil løsrive kirken og staten totalt, eller tilpasse kirkens ritualer til moderne idealer. På den anden side opstår der et narrativ om at kirken er kulturelt vigtig for statens identitetsdannelse. Begge narrativer har det til fælles at de fokuserer på kirkens danske kulturarv, og negliger i nogen grad den kristne kulturarv, som her bliver fastlåst eller tilsidesat i

¹⁷¹ Kirken besidder stadig noget juridisk magt, men kan ikke bruge den uden videre. Det er fx loven om højden på lokalbyggerier, eller fravalg af kvindelige præster.

¹⁷² Afsnit kirkens rolle i det moderne samfund

debatten. Kirkens spændingsfelt bliver således at forene dens kristne kulturarv med danske samfundsværdier. Hvilket er udgangspunktet for flere konflikter, herunder inklusionen af kvindelige præster, vielse af homoseksuelle og statens afskaffelse af en religiøs helligdag. Kirken møder således modstand som kristen organisation, fordi dens eksistens i Danmark er bundet op på værdier fremsat af den danske stat og befolkning, men samtidig er knyttet til den kristne kulturarv som nedsætter nogle forbud og anderledes værdier end de moderne danske værdier.

Kirkens rolle i dansk kulturarv

Kirkens magt i samfundet

Den historiske folkekirke havde en stærk økonomisk rolle i samfundet, fra de tidlige år havde de muligheden for at indkræve tiende, samt senere hvor de bliver centrale ift. skatteopkrævning, kirkebogsføring og senere ved de tidlige vældfærdsydelser.¹⁷³ Den magt det har at kunne indkræve penge fra befolkningen og tildele dem fattighjælpen, er en væsentlig dagsordensættende magt, idet kirken har haft mulighed for direkte at påvirke enkeltmenneskers liv økonomisk. Samt offentligt udskamme folk i lokalsamfund.

Kirkens økonomiske magt er langsomt over historien forsvundet. Grundlæggende ser man de store skift omkring reformationen, hvor der gøres op med salget af afladsbreve og tiende.¹⁷⁴ Her sker det altså at kirken begynder at få en mere kulturel magt frem for en direkte økonomisk intervenserende. Dog står de stadig for skatteopkrævning og folkeregistrering, nogle mere direkte indflydelsesmæssige magtroller som kirken havde i samfundet, men modsat aflad og tiende, så var disse magter bundet til kirkens forhold til staten eller kongemagten og derfor begrænset i hvor stor en magt de reelt havde.

Kirkens økonomiske magt er i dag nærmest ikke eksisterende, det eneste levn er deres indtægt gennem kirkeskatten.¹⁷⁵ Som ikke har nogen reel magt, da det er en skat som kun er betalt af kirkens medlemmer.¹⁷⁶ Dog har det kulturel magt, idet det er en ekstraordinær skatteopkrævning, dermed placerer det kirken i en privilegeret position ift. andre anerkendte religioner i samfundet. Kirkeskatten er i dag også et et kulturelt stridspunkt idet ateistisk samfund har

¹⁷³ Paludan, Busck, og Poulsen, *Danmarks historie*. s. 213.

¹⁷⁴ Danmarkshistorien.dk, Luther og de reformatoriske ideer tro og gerning, <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/luther-og-de-reformatoriske-ideer-tro-og-gerninger> tilgået 22-05-2023.

¹⁷⁵ Folkekirken.dk, kirkeskat, <https://www.folkekirken.dk/om-folkekirken/oekonomi/kirkeskat>, tilgået 22-05-2023.

¹⁷⁶ Folkekirken.dk, kirkeskat, tilgået 22-05-2023.

brugt kirkeskatten som begrundelse i deres kampagner om at melde sig ud af folkekirken.¹⁷⁷ Derfor er også denne magtposition udfordret af de moderne sekulære bevægelser i Danmark.

Derfor mener jeg ikke at det er forventeligt er i det moderne samfund, at kirken genvinder den magt som den tidligere havde. Hvilket betyder at folkekirken skal se til deres kulturelle indflydelse som udgangspunkt for deres fremtidige identitetsdannelse.

Kristendommen i moderne dansk kultur

Kristendommens kulturelle magt i Danmark er noget der italesættes i kulturkristendomsbegrebet, at danske værdier har kristne rødder og derfor gennemsyrrer den kristne kultur det danske samfund.¹⁷⁸ Samtidig er der i Danmark stadig et fokus på at lære om kristendommen i de offentlige danske institutioner hvor man i folkeskolen stadig har faget kristendom, og i gymnasielærerplanerne hvor kristendommen er en fast del af pensum. I Gymnasielærerplanen står kristendommen isoleret ift. andre religioner med denne beskrivelse ” redegøre for grundlæggende sider ved kristendom, herunder dens formative, historiske og nutidige skikkelser og rolle i europæisk og dansk idéhistorie og identitetsdannelse”.¹⁷⁹ Hvor det altså fremgår tydeligt at man ønsker at danske gymnasielever får indblik i hvordan kristendommen indgår i dansk identitetsdannelse, fordi den har været central i dannelsen af det moderne Danmark.

Kristendommen bliver altså fremhævet som noget grundlæggende særligt ved dansk identitetsdannelse, med baggrund i kristendommens historiske tilknytning til den danske stat og det danske folk. Samtidig er gymnasielærerplanen ikke lukket for de moderne udviklinger og påtaler også den stigende sekularisering af samfundet: ”[...] og faget giver forståelse for, hvordan egne og andres holdninger kan være påvirket af forskellige religiøse og sekulære traditioner”.¹⁸⁰ Religionsfaget i gymnasiet har altså ekstraordinært fokus på kristendommen som en central del af dansk kulturidentitet, men bekendes som et videnskabeligt fag, derfor er der også sekulære strukturer i selve formidlingen af kristendom som kulturarv.

Der tillægges altså i lærerplanen en ekstraordinær værdi i kristendommen for danskere, men med en religiøsvidenskabelig tilgang. Som betyder at kristendommen har gøres til en del af den danske kulturarv og får en central rolle for hvad det vil sige at være dansker. Men også tager afstand til det religiøse, gennem den videnskabelige tilgang i faget. Altså har kristendommen stadig en central kulturel magt blandt gymnasielever, men den magt er påvirket af

¹⁷⁷ Ateistisk selskab.dk, tilgået 22-05-2023.

¹⁷⁸ Afsnit: kulturkristendom.

¹⁷⁹ Uvm.dk, Lærerplan Religion C almen gymnasieuddannelse, 2017, tilgået 26-04-2023.

¹⁸⁰ Ibid.

kulturarvsformidlingen. Derfor har kirken stadig en vis kulturel magt, men den er begrænset af de individuelle underviseres skøn. Dog skal folkekirken stadig fremhæves ift. dansk identitetsdannelse, som direkte betyder at kirken sammenknyttes med kulturarvsnarrativerne.¹⁸¹

Ikke religiøse kristne ritualer

Af centrale ændringer i kirkens magt er også at kirken får frataget sit særprivilegie til både tilvielser, som historisk også var et statsanliggende da vielsen var vigtig ift. skatteindkrævning og slægtsvidereførelse.¹⁸² Det andet ritual er konfirmationen som nu også bliver udført sekulært. Den sekulære konfirmation, ”nonfirmationen” er en klar kulturkristen indflydelse på det danske samfund. Hvor man lader sig konfirmere uden tilhørsforhold til den kristne tro.

Ved domkirken i København er kirkens ritualer fremhævet i deres egen selvbeskrivelse: ”Mange af dem deltager i gudstjenesterne om søndagen og på helligdage, eller de kommer for at deltage i særgudstjenester, dåb, vielse eller begravelse”.¹⁸³ Hvor man altså ser de centrale overgangsritualer fremhævet som en central del af kirkens virke. Yderligere er det ritualer der historisk har været vigtige markeringer for samfundet, konfirmation som overgang til voksenalderen, som stadig bruges i dag.

Vielserne er en af kirkens vigtigste ritualer hvor to mennesker bliver en forbundet enhed, både juridisk og religiøst. Vielsen har traditionelt set været et religiøst ritual men kan i dag udføres borgerligt, dertil med et mindre fokus på de traditionelle religiøse aspekter og mere et fokus på de juridiske. Den borgerlige vielse sker i dag igennem kommunen, her kan en kommunalt ansat vie to mennesker, såfremt der er mindst et vidne på det til stede. Det borgerlige ritual er relativt kort, som det også fremgår af forskellene til det kristne vielsesritual, der fylder 2,5 siders brødtekst.¹⁸⁴ Hvor det længste nedskrevne borgerlige vielsesritual, Københavns kommunes, fylder 2,5 siders brødtekst, men inkluderer 3 variationer i talen.¹⁸⁵ Forskellen i ritualer er altså den religiøse kerne, som også er fremhævet flere steder i det kristne ritual.

Den borgerlige konfirmation, den såkaldte Non-firmationen er således interessant da det er et sekulært ritual med kristne rødder.¹⁸⁶ Derfor er der stadig noget religiøst indlejret i det.

¹⁸¹ Afsnit Bernard Eric Jensen, kulturarv.

¹⁸² Larsen. (red.): Danske præster og biskopper, s. 86.

¹⁸³ Domkirken.dk, hjemmeside: <https://www.domkirken.dk/page/28/kirkens-historie> tilgået 26-04-2023.

¹⁸⁴ Kristendom.dk vielsesritualet, <https://www.kristendom.dk/bryllup/vielsesritualet>, tilgået 22-05-2023.

¹⁸⁵ Frederiksberg.dk, https://www.frederiksberg.dk/sites/default/files/meetings-appendices/1738/punkt_36_bilag_1_eksempler_paa_vielsesritualer_i_andre_kommuner.pdf tilgået 12-05-2023.

¹⁸⁶ denstoredanske.dk, borgerlig konfirmation, https://denstoredanske.lex.dk/borgerlig_konfirmation tilgået 24-05-2023.

Samtidig retter den fokus mod det areligiøse, og ritualer stemmer derfor overens med de moderne kristne udviklinger. Derfor er der altså stadig en stærk kristen kulturel overlevering i det moderne sekulære danske samfund. Konfirmationen er en central del af den danske historie og blev indført af kong Christian 6. i 1736, for at fremme religiøsitet i Danmark.¹⁸⁷

Domkirken fremhæver altså de store overgangsritualer som noget for kirken vigtigt. Samtidig er det ritualer som det sekulære i nyere tid, er begyndt at overtage. Hvilket er centralt, da moderne kristendom ifølge Bellah, er defineret ved areligiøsitet, hvilket betyder at skellet mellem de sekulære ritualer og de religiøse ritualer bliver mindre. Derfor er der en grund til at fremhæve ritualernes religiøse baggrund for at bevare den identitet som ritualerne giver kirken. Samtidig bliver der ført en stærk antireligiøs retorik i det moderne danske samfund. Det ser man fx med gruppen ateistisk samfund der fører kampagner om hvor let det er at mælde sig ud af folkekirken.¹⁸⁸ Som også har en umiddelbar effekt på samfundet, da der siden 2005 er sket et drastisk fald i medlemstallet.¹⁸⁹ Hvilket både udfordrer kirkens tidligere dagsordenssættende magt, samt tvinger dem til at reagere og fremhæve hvad folkekirken funktion er i samfundet, for at de kan bevare deres medlemmer.

Ritualerne her har været centrale i kirkens kulturelle magt i samfundet, og har påvirket danskernes samfundstatus. Når kirken derfor fremhæver dem, er det således med til at symbolisere den kulturelle magt kirken har haft, især i en tid hvor alle de ovennævnte ritualer også kan udføres sekulært. Derfor er kirkens kulturelle magt også udfordret i det moderne samfund, da den moderne kristendom er defineret ved dens areligiøse tilgang, hvilket betyder at forskellen mellem de religiøse og areligiøse ritualer bliver mindre. Hvilket bidrager til at kirken er nødt til at redefinere sig selv.

¹⁸⁷ Denstoredanske.dk, konfirmation, <https://denstoredanske.lex.dk/konfirmation> tilgået 24-05-2023

¹⁸⁸ Ateist.dk, udmeldelse og kirkeskatberegner, tilgået 22-05-2023.

¹⁸⁹ Dst.dk, 60 år i tal – Danmark siden 2. verdenskrig, s. 18. tilgået 22-05-2023.

Sammenfletning med lokalkulturer

Folkekirken er i høj grad præget af en sammenfletning med lokalsamfund, det har både været vigtigt som produkt af reformationen, men også senere i historien da man opretter de tidlige velfærdsydelse. Folkekirken har derfor historie for at integrerer sig med de lokale samfund de operer i og er knyttet til de lokale kulturarvsfortællinger. Hvilket er interessant ift. spændingsfeltet, fordi de kan bruges til omvendt at indflette kirken i de danske kulturarvsnarrativer.

Det ser man fx hos Budolfi kirke i Aalborg. Hvor man ser at de selv skriver: ”SPIRET er opført i 1779 for de testamentariske gaver, som søskendeparret Jacob og Elisabeth Himmerig gav i henholdsvis 1773 og 1774. Spiret har siden da stået som Aalborg bys vartegn”.¹⁹⁰ Altså tilknytter Budolfi kirke sig her den aalborgensiske kulturarv, ved at fremhæve sig selv som byens vartegn. Hermed tilknytter Budolfi kirke sig altså en del af dens omkringliggende kulturarv. Som har til formål at fremhæve nogle kulturelle værdier ved kirken.

Yderligere skriver kirken” Budolfi Kirke har 4 identiske urskiver placeret mod hver sit verdenshjørne. De er udført i 1817 af den aalborgensiske blikkenslagermester Frederich Vilhelm Meyer [...]”.¹⁹¹ Her viser Budolfi kirke at de har en tilknytning til lokale håndværker og den lokale byhistorie. Hvilket er vigtigt fordi det illustrerer at de skriver sig ind i en breder, lokal kulturarv. Som medvirker til at man i en ”areligiøs” tro, bliver integreret i samfundet.

Budolfi kirke fremhæver yderligere i deres historiedokument, nogle dybdegående beskrivelser af kirkens inventar. Hvilket kan ses som en understregning af deres egen historiske relevans for byen. Dermed også et udtryk for den svindene magt som folkekirken har i dag. Behovet for at understrege egen historie kan være fordi frygter at den ikke vil blive bevaret ellers. Kirkens kulturarvsbrug har således til formål at fremhæve det kulturelt vigtige ved den danske kirke. Hvilket fremhæver at kirken befinder sig i et moderne identitetsmæssigt spændingsfelt, fordi de ved at fokuserer på en mere dansk kulturarv, står til at nedtone fokus på deres kristne kulturarv.

Folkekirken fremhæver her deres historiske position i samfundet, hvilket spiller ind i den historiske magt kirken har haft, men som ikke er til stede længere på samme måde som tidligere. Derfor mener jeg at kirken i fremtiden vil blive italesat mere i samfundet og at der vil opstå

¹⁹⁰Aalborgdomkirke.dk, Budolfi kirkes historie, <https://aalborgdomkirke.dk/wp-content/uploads/2020/07/Budolfi-historie.pdf> s. 1. tilgået 22-05-2023.

¹⁹¹Aalborgdomkirke.dk Budolfi kirkes historie s. 1. tilgået 22-05-2023.

flere situationer som disse, hvor kirkens position og juridiske privilegier vil blive udfordret eller forsøgt integreret i kulturarvsnarrativerne -og debatterne.

Kirken og kulturarvsnarrativerne

Kirken tager altså del i den større danske kulturarv, men hvordan anser de sig selv i de danske kulturarvsnarrativer. Fordi de på den ene side integrer sig i lokalkulturer og på den måde opretholder en del af den kulturelle magt der tidligere har været fremhævet. Samtidig har kirken også deres kristne rolle at opretholde. Her er det visuelle aspekt vigtigt, fordi det er den del af kirken som de fleste danskere, bevidst eller ubevidst, møder i deres dagligdag. Fordi kirken er en fremhævet del af bybilledet og typisk står i centrum i mange af de større byer. Det visuelle kan således stå som en påmindelse for lokalsamfundene om kristendommens rolle i landet.

Kirkens centrale rolle i bybilledet var central i diskussionen i 2017 da biskoppen i Viborg brugte en særlig vetoet imod nye byggerier i nærheden af kirken i Holstebro.¹⁹² Hvilket var en særlig vetoet kirkerne besad for at bevare deres tilstedeværelse i bybilledet. Sagen fik også konsekvenser, da det blev diskuteret hvorvidt vetoet skulle afskaffes, den blev dog bevaret. I 2022 blev den igen brugt og satte gang i diskussionerne, hvor argumentet både for og imod kirkens vetoet italesættes således af minister Kaare Dybvad Bek: ” Det er vores fortid, vores kulturhistorie, der står overfor vores fremtid, den grønne omstilling, som vi skal lave”.¹⁹³ Kirken fremhæves altså fra politisk som en kulturelt vigtig del for Danmark, men samtidig skal den ikke blokere for ’fremtidens’ udviklinger.

Her ser man også den moderne magtforandring for kirken, da de har den juridiske ret til at nedlægge veto mod nybyggeri, men da de anvender den her, så bliver de straks mødt af kritik. Hvilket er en omvendning siden sagen i Aalborg 1803. Hvor kirkens magt var den afgørende i sagen om de tre håndværkersvende. Derfor står kirken i en mindre magtfuld position i dag end tidligere, på trods af at de har bevaret nogle af deres juridiske privilegier. Her sker der også et brud med sammenfletningen med lokalsamfundene.

¹⁹² Kristeligt-dagblad.dk, kirken mister vetoet i byggeriet <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/kirken-mister-vetoet-i-byggesager> tilgået 24-05-2023.

¹⁹³ Dr.dk, kirkernes vetoet <https://www.dr.dk/nyheder/indland/kirkernes-vetoet>, tilgået 24-05-2023.

Folkekirken i kulturarvsperspektiv

Hvad der er dansk kulturarv, er svært at beskrive, det ser man i forbindelse med den grundlæggende kulturarvsteori som siger at kulturarv kan være alt historisk overleveret.¹⁹⁴ Derfor findes der heller ikke et konkret svar på hvorvidt kristendommen eller folkekirken er en del af dansk kulturarv, fordi det er de alene ved at have eksisteret som historiske institutioner. Et mere præcist spørgsmål ville i stedet være i hvilken grad de bliver brugt som kulturarv eller som identitetsmarkører.

Det centrale spørgsmål om kristendommen som kulturarv dukker dog op igen pga. de faldende medlemstal i den danske folkekirke. Hvilket indikerer at den danske folkekirke begynder at blive mindre populær blandt den almene befolkning. Det er det faldende medlemstal jeg mener er udgangspunktet for de kulturelle skift hhv. by- og landkirkerne laver. Altså en udvikling drevet af overlevelsesmekanismer.

Der er flere der mener at den danske kristendom har en særlig kulturel betydning for danskere. Det ser man fx ved undervisningsministeriet der fremhæver det i lærerplanerne for danske gymnasieelever. Her er der tale om en generalisering af danskeres kulturarv, da gymnasieplanerne skal gælde på landsplan. Derfor mener de at kristendommen er relevant for moderne dansk kulturidentitetsdannelse. Samtidig ser man flere kirker der i dag forsøger at integrere sig i den danske kulturarv, hvor de i højere grad forsøger at tilrette sig de moderne samfundsudviklinger. Her går de på kompromis med deres kristne kulturarv, hvor de fx optager nogle mere individualiserede trospraksisser, i den kristne forkyndelse. Deres integration i den moderne danske kulturarv betyder at den kristne kulturarv bliver nedtonet i kirkens virke. Her mener jeg at det er storbykirken der er på banen og at det har været medvirkende til at de har kunnet fastholde højere medlemstal.¹⁹⁵ Integrationen i moderne kulturarvsnarrativer er med til at legitimere folkekirkens moderne udviklinger. Hvor man forsøger at formidle til folket gennem nogle populære folkelige traditioner.

Modsat ser man andre kirker der i dag vælger at lægge mere vægt på deres kristne kulturarv, såsom nogle af præsterne der udtalte sig om homoseksuelle vielser og de menighedsråd der ikke tillader kvindelige præster. Hvilket der i mine kilder er et fænomen der sker omkring de småbykirkerne. Hvor kirkerne fokuserer mere på den kristne kulturarv og hvad de kristne autoritative skrifter siger. Hvilket jeg mener fører til at de har svært ved at fastholde

¹⁹⁴ Jf. Jensen i teoripræsentation.

¹⁹⁵ Jf. religionsstatik.

medlemmer.¹⁹⁶ Begge udgaver kan stadig anses som en del af den danske kulturarv, da det fra politisk side lyder at kristendom har en central betydning for dansk identitetsdannelse. Forskellen er her hvor meget de fokuserer på det kristne budskab eller den kristne menighed.

Samtidig er der også selve begrebet kulturkristendom, som er et relativt særpræget begreb der figurerer i Danmark. Kulturkristendommen dækker over hvordan man er sekulær i sin verdensopfattelse, men udfører nogle kristne værdier eller ritualer, fx at lade sig konfirmere uden nogen tilknytning til den kristne tro. Kulturkristendommen ser jeg som en reaktion mod de moderne sekulære tendenser, at folkekirken italesætter sine værdier sammen med de danske værdier, for at kunne bevare nogle af deres privilegier i samfundet.

En vigtig del af den moderne kristendoms udvikling findes også i dens historiske tilknytning til folket. Som man ser både ved reformationen, hvor folkets velvære blev sat i centrum ift. ikke længere at skulle betale aflad til Vatikanet. Samt ved indførslen af junigrundloven, hvor folket blev sat i centrum gennem oprettelsen af folkekirken. Kirken har altså historisk præcedens som en vigtig folkelig institution. Derfor giver det også mening at den moderne folkekirke, for at fortsætte som folkelig institution, bør optage nogle af moderne folkelige værdier.

Her ser man i nogen grad en splittelse i den moderne folkekirke, hvor nogle af landkirkerne har en konservativ tilgang til kirkens overlevelse, dermed fokusere de mere indad mod de kristne kulturarv og mens bykirkerne i højere grad forsøger at integrere sig med den danske kulturarv hvor de optager de mere folkelige tendenser i kirkens praksis. Hvilket kan være indikation på et nyt kulturelt skift i kirkekulturen. Folkekirkens brug af hhv. kristen og dansk kulturarv kommer derfor til at spille en vigtig rolle i fremtiden for hvordan folkekirken udvikler sig. Fordi kirkens kulturelle identitet har udviklet sig og i dag er udfordret af nogle moderne samfundsudviklinger, som nødvendiggør, at folkekirken skal forsvare deres nye kulturelle identitet for både kirken og samfundet.

¹⁹⁶ Jf. religionsstatistik

Konklusion

Det er vigtigt at huske, når man arbejder med kulturarv og kulturelle forandringer, at fremtiden altid er åben. Derfor findes der heller ikke et reelt svar på hvordan folkekirken vil udvikle sig, før udviklingen er sket. I specialet har jeg fremlagt flere pointer som jeg mener indikerer et kulturelt skift, på baggrund af skiftende prioritering af forskellige kulturarve. Hvor jeg har flere teoretiske tilgange som præger mine resultater. Det er hhv. religionsteorien som siger at vesten er blevet mere sekulær og areligiøs og historiebrugsteorien der i nogen grad reducerer kirkens ritualer til måder at bruge og overlevere fortiden på. Hvor der i religiøs forskning er mange forskellige måder at forstå ritualer på. Mit speciale bidrager altså med nogle indikationer på kulturforandring i den moderne folkekirkes måde at identificerer sig selv i hhv. by og landregionerne.

Mit formål med specialet var at forsøge at rammesætte folkekirkens moderne udviklinger i en historisk kontekst med fokus på hvordan kulturarvsnarrativer kan bruges til at forklarer moderne religiøse identitetsudviklinger for den danske folkekirke som statsreligion. Her mener jeg at der er indikationer på et kulturskift og evt. brud internt i kirkekulturen, mellem by- og landkirker. Grundlæggende ligger den moderne danske kristendom i en udfordret position, hvor de på grund af de moderne religiøse udviklinger, areligiøsitet, samt udfordring på religionsmarkedet i form af globalisering og øget individualisme, er nødt til at finde nye måder at forkynde det kristne budskab samt finde nye måder at definere kristendom på i det moderne Danmark.

De gamle magtstrukturer omkring folkekirken er langsomt ved at forsvinde i dag, her er det især kirkens kulturelle magt der udfordres af den moderne vestlige kulturs sekulære tendenser, mens deres juridiske og etiske magt er forsvundet. Samtidig ser man også en sekularisering af de kristne ritualer som betyder at kirkens kulturelle indflydelse er begyndt at svinde ind. Kirkens ritualer har også været en central del af deres kulturelle magt, fordi de har været med til at overleverer kirkens værdier mellem generationer. I dag kan de sekulære eller borgerlige ritualer udfordrer det kulturelle monopol folkekirken tidligere har haft. Udviklingen betyder at kirken nogle steder forsøger at integrerer sig med den bredere danske kulturarv ved at inkluderer nogle af de mere folkelige værdier i kirkens ritualer og imødekomme de unge generationer. Hvilket er en moderne udviklingstendens, andre steder ser kirkemenighederne mod deres kristne rødder og forsøger at opretholde disse, en mere konservativ udvikling med

udgangspunkt i kristendommens autoritative skrifter. Hvor man går til skriften og diskuterer hvorvidt moderne værdier er forenelige med kirkens religiøse identitet.

Begge udviklinger har det grundlæggende fællestræk at de drives af demokratiseringen af kirken. Demokratiseringen skiftede magtforholdet i den luthersk-evangeliske kirke over til at blive en folkekirke. Herunder var oprettelsen af menighedsrådene en central del i magtskiftet. Da menighedsrådets magt omfatter præsteansættelse, giver det dem magten til at styre kirkens udviklinger gennem kontrol af kirkelige forkyndere. Ud fra det opstår der en generel splittelse mellem by- og landkirker, hvor bykirkerne i højere grad optager samfundstendenserne, mens landkirkerne i højere grad har en mere religiøs konservativ tilgang. Hvilket munder ud i et højere kirkemedlemskab i byerne og lavere på landet.

De moderne kristendomsudviklinger i Danmark sker således på baggrund af kirkens samlede historie og dens historiske splittelse mellem at være en dansk statsorganisation og en folkelig religiøs institution. Derfor er kirken i dag også meget fremme i de offentlige debatter, hvor man diskuterer kristendommens historiske indflydelse på moderne dansk kultur. Som stadig i dag anses som overleveringsværdig, hvilket blandt andet sker gennem det danske uddannelsessystem. Derfor har staten og kirken stadig et internt opretholdende forhold til hinanden. Folkekirken stadig er en populær institution blandt den danske befolkning og at de stadig fastholder sig som den største religion i landet, med 72% af den danske befolkning som medlemmer. Kirken er altså ikke ved at give efter for sekulariseringen og er stadig den medlemsmæssigt største religion. Dog er dens medlemstal i nedadgående udvikling, hvor kirken de seneste år har mistet medlemmer, hvilket er en drivkraft for kirkens forandringsprocesser.

Altså har jeg i specialet forsøgt at vise, hvordan folkekirken er i en ny forandringsproces som udfordrer nogle af de identitetsnarrativer den historisk har haft, ikke at folkekirken er ved at forsvinde. Folkekirkens historie er altså langt fra slut og kirken er i dag stadig en central kulturel og social institution. Derfor vil folkekirken også have en central rolle i de kommende generationers liv. Kirken har været igennem mange forskellige forandringsprocesser, siden den blev indført frem til i dag. Hvor den som institution hele tiden har skullet opretholde en balance mellem dens sociale og religiøse roller.

Kirken har i mange år været et kulturelt udgangspunkt for danskeres identitetsdannelse, det har været en magtfuld og central institution i det danske samfund, men har i nyere tid fået vendt det forhold. Hvor kirken før stod i en magtfuld position over folket, hvor den som institution ikke behøvede bukke under for folkets vilje. Så har demokratiseringen af kirken i dag

betydet at kirken i højere grad er underlagt en samfundskritik og er nødt til at forholde sig til nogle af de samfundsproblematikker der er. Såsom vielsen af homoseksuelle eller en anderledes brug af kirkerummet. Derfor er de nye forandringer i kirkens identitetsdannelse være en indikation på en kommende splittelse mellem folkekirkens mere landlige menigheder og kirkens bymenigheder, hvis deres praksis og identitet bliver for forskelligartet.

Litteraturliste

Bøger og fysiske værker

- Bellah, Robert N. "Religious Evolution". *American Sociological Review* 29, nr. 3 (1964): 358–74. <https://doi.org/10.2307/2091480>.
- Duedahl, Poul. *Velkommen på bagsiden: Danmarkshistorien på vrangen*. 1. udgave, 2. oplag. København: Gads Forlag, udgivet i samarbejde med Golden Days, 2018.
- Frølund Thomsen, Jens Peter. *Politologi: en introduktion*. 1. udgave. Kbh.: Hans Reitzel, 2011.
- Heelas, Paul, og Linda Woodhead, red. *The spiritual revolution: why religion is giving way to spirituality*. Religion and spirituality in the modern world. Malden, MA: Blackwell Pub, 2005.
- Hvidt, Kristian. *Flugten til Amerika: eller driverkraefter i masseudvandringen fra Danmark 1868-1914*. Skrifter 22. Aarhus: Univ.-Verl, 1971.
- Jensen, Bernard Eric. *Historie: fortidsbrug og erindringsspor*. Univers 15. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2014.
- Jensen, Bernard Eric, *Kulturarv - et identitetspolitisk konflikfelt*. København: Gad, 2008.
- Larsen, Ivan E. (red.): Danske præster og biskopper om kirkelige vielser af homoseksuelle. Vejle: Kroghs Forlag 2006: 19-29, 41-49, 73-91
- Paludan, Helge, Steen Busck, og Henning Poulsen, red. *Danmarks historie: i grundtræk*. 2. reviderede udg. Århus: Aarhus Universitetsforlag, 2002.
- Sandmo, Erling. *Tid til historie: en bog om historiske spørgsmål*. Oversat af Morten Andersen. 1. udgave. Kbh.: Hans Reitzel, 2016.
- Schjødt, Jens Peter. "25- Various Ways of Communicating". I *The Pre-Christian Religions of the North*, redigeret af Jens Peter Schjødt, John Lindow, og Anders Andrén, 589–642. Turnhout, Belgium: Brepols Publishers, 2020. <https://doi.org/10.1484/M.PCRN-EB.5.116952>.
- Schjødt, Jens Peter. *Det førkristne Norden: religion og mytologi*. Copenhagen: Spektrum, 1999.
- Warburg, Margit, og Brian Jacobsen. *Tørre tal om troen: religionsdemografi i det 20. århundrede*. Højbjerg: Forlaget Univers, 2007.

Artikler

- Altinget.dk, dansk folkeparti sikrer kirkens veto . <https://www.alinget.dk/artikel/dansk-folkeparti-sikrer-kirkers-vetoret-mod-nyt-byggeri> Tilgået 15-05-2023.

- Dr.dk afskaffelse af store bededag går verden rundt, <https://www.dr.dk/nyheder/sene/afskaffelse-af-store-bededag-gaar-verden-rundt> tilgået 17-05-2023.
- Dr.dk, Drømmen om folkettinget lever hos flere medlemmer af kristendemokraterne, <https://www.dr.dk/nyheder/politik/droemmen-om-folketinget-lever-hos-flere-medlemmer-af-kristendemokraternes>, tilgået 15-05-2023.
- Dr.dk, Filip mener ikke kvinder kan være præster, <https://www.dr.dk/nyheder/indland/filip-mener-ikke-kvinder-kan-vaere-praester-hvis-der-blev-ansat-en-kvindelig-praest> tilgået 29-05-2023.
- Dr.dk, hvad har du på under præstekjolen, <https://www.dr.dk/nyheder/indland/hvad-har-du-paa-under-praestekjolen-praester-fortaeller-om-koenschikane-i> tilgået 15-05-2023.
- Dr.dk, kirkernes vetoret <https://www.dr.dk/nyheder/indland/kirkernes-vetoret>, tilgået 24-05-2023.
- Dr.dk, minister er stadig ikke klar til at ændre regel om kvindelige præster <https://www.dr.dk/nyheder/indland/kirkeminister-er-stadig-ikke-klar-til-aendre-regel-om-kvindelige-praester-kan>, 15-05-2023.
- Dr.dk, Ny Præsteuddannelse bliver kaldt lappeløsning, <https://www.dr.dk/nyheder/regionale/fyn/ny-praesteuddannelse-bliver-kaldt-lappeloesning-jeg-kommer-kun-igen-nem-paa>, tilgået 15-05-2023.
- Dr.dk, Præst vil ikke vie homoseksuelle og fraskilte: <https://www.dr.dk/nyheder/regionale/trekanten/praest-vil-ikke-vie-homoseksuelle-og-fraskilte-det-har-splittet> tilgået 18-05-2023.
- dr.dk, store bededag afskaffet efter timelang debat, <https://www.dr.dk/nyheder/politik/store-bededag-afskaffet-efter-timelang-debat> tilgået 23-05-2023.
- Dr.dk unge socialister demonstrerer mod præst der ikke vil vie homoseksuelle, <https://www.dr.dk/nyheder/regionale/trekanten/unge-socialister-demonstrerer-mod-indsaettelse-af-praest-der-ikke-vil> tilgået 15-05-2023.
- Kristeligt-dagblad.dk, den norske kirkes løsnes fra staten, <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/den-norske-kirke-1%C3%B8snes-fra-staten> tilgået 15-05-2023.
- Kristeligt-dagblad.dk, Folkekirken har flere kvinder end Sverige og Norge <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-og-tro/folkekirken-har-flere-kvinder-end-sverige-og-norge-det-har-formet-praesterollen> tilgået 15-05-2023.

- Kristeligt-dagblad.dk, Grosbøll sagen kort: <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/grosb%C3%B8ll-sagen-kort> tilgået 25-05-2023.
- Kristeligt-dagblad.dk, *Hvis de unge vil dyrke yoga i kirken, skal vi lade dem,* <https://www.kristeligt-dagblad.dk/debat/sognepraest-hvis-de-unge-vil-dyrke-yoga-i-kirken-skal-vi-lade-dem>. Tilgået 21-05-2023.
- Kristeligt-dagblad.dk, kirken mister vetoret i byggeriet <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/kirken-mister-vetoret-i-byggesager> tilgået 24-05-2023.
- Kristeligt-dagblad.dk, Kirker bremser bygninger højere end dem selv, <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/kirker-bremser-bygninger-hoejere-end-dem-selv> Tilgået 15-05-2023.
- Kristeligt-dagblad.dk, Modstand mod kvindelige præster er ubibelsk, <https://www.kristeligt-dagblad.dk/debat/modstand-mod-kvindelige-pr%C3%A6ster-er-ubibelsk> tilgået 24-05-2023.

Hjemmesider

- Aalborgdomkirke.dk, om kirkerne, <https://aalborgdomkirke.dk/om-kirkerne/> tilgået 25-05-2023.
- Aalborgdomkirke.dk, Budolfi kirkes historie, <https://aalborgdomkirke.dk/wp-content/uploads/2020/07/Budolfi-historie.pdf> s. 1. tilgået 22-05-2023.
- Arkivthy.dk, kirkebesættelse, <https://arkivthy.dk/Lejren/Kirkebesttelse.html> tilgået 27-05-2023.
- Ateistisk selskab, udmeldelse, <https://ateist.dk/udmeldelse-og-kirkeskatberegner/> tilgået 15-05-2023.
- Danmarkshistorien.dk Danmarks riges grundlov af 5. juni 1849 junigrundloven, <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/danmarks-riges-grundlov-af-5-juni-1849-junigrundloven> tilgået 15-05-2023.
- Danmarkshistorien.dk, efterkrigstiden 1945-1973, <https://danmarkshistorien.dk/perioder/efterkrigstiden-1945-1973/kulturelle-og-sociale-opbrud> tilgået, 15-05-2023.
- Danmarkshistorien.dk, Junigrundloven og demokratiet: <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/junigrundloven-1849-og-demokratiet> tilgået 15-05-2023.
- Danmarkshistorien.dk, Luther og de reformatoriske ideer tro og gerning, <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/luther-og-de-reformatoriske-ideer-tro-og-gerninger> tilgået 22-05-2023.

- Danmarkshistorien.dk, Martin Luthers forståelse af forholdet mellem religion og politik, <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/martin-luthers-forstaaelse-af-forholdet-mellem-religion-og-politik> tilgået 17-05-2023.
- Danmarkshistorien.dk, reformationen i Danmark 1520-1539, <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/reformationen-i-danmark-fra-ca-1520-1539> tilgået 17-05-2023.
- Denstoredanske.dk, borgerlig konfirmation, https://denstoredanske.lex.dk/borgerlig_konfirmation tilgået 24-05-2023.
- Denstoredanske.dk, konfirmation, <https://denstoredanske.lex.dk/konfirmation> tilgået 24-05-2023.
- Denstoredanske.dk, sekularisering, <https://denstoredanske.lex.dk/sekularisering>, tilgået d. 25-05-2023.
- Domkirken.dk: <https://www.domkirken.dk/page/28/kirkens-historie> tilgået 26-04-2023.
- Dst.dk, 60 år i tal, <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyheder-analyser-publ/Publikationer/VisPub?cid=12433> s. 18, tilgået 23-05-2023.
- Folkekirken.dk vielse af par af samme køn, <https://www.folkekirken.dk/livets-begivenheder/bryllup/hvad-er-kirkebryllup/par-af-samme-koen> tilgået 25-05-2023.
- Folkekirken.dk, kirkeskat, <https://www.folkekirken.dk/om-folkekirken/oekonomi/kirkeskat>, tilgået 22-05-2023.
- Frederiksberg.dk, https://www.frederiksberg.dk/sites/default/files/meetings-appendices/1738/punkt_36_bilag_1_eksempler_paa_vielsesritualer_i_andre_kommuner.pdf tilgået 12-05-2023.
- Km.dk, liste over anerkendte trossamfund, <https://www.km.dk/andre-trossamfund/trossamfundsregistret/liste-over-anerkendte-trossamfund-og-tilknyttede-menigheder> tilgået 24-05-2023.
- Kristendom.dk vielsesritualet, <https://www.kristendom.dk/bryllup/vielsesritualet>, tilgået 22-05-2023.
- Lex.dk, danske værdier, https://trap.lex.dk/Danske_v%C3%A6rdier tilgået 22-05-2023.
- Nationalmuseet.dk, Jellingstenen, <https://natmus.dk/historisk-viden/danmark/oldtid-indtil-aar-1050/vikingetiden-800-1050/monumenterne-i-jelling/jellingstenen/> tilgået 18-04-2023.

- Natmus.dk Kristendommen kom til Danmark <https://natmus.dk/historisk-viden/danmark/oldtid-indtil-aar-1050/vikingetiden-800-1050/tro-og-magi-doed-og-ritual/kristendommen-kom-til-danmark/>. Tilgået 15-05-2023
- Nationalmuseet.dk, overgang til kristendom, <https://natmus.dk/historisk-viden/danmark/oldtid-indtil-aar-1050/vikingetiden-800-1050/tro-og-magi-doed-og-ritual/overgang-til-kristendommen/> tilgået 18-04-2023.
- Ordnet, omkalfatring, <https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=omkalfatring> set 17-04-2023.
- Religion.dk, Danske og kristne værdier, <https://www.religion.dk/synspunkt/danske-og-kristne-vrdier>, tilgået 17-05-2023.
- Religion.dk, Kulturkristen, <https://www.religion.dk/viden/hvad-er-en-kulturkristen> tilgået 08-05-2023.
- UVM.dk: Religions C lærerplan fra 2017, <https://www.uvm.dk/-/media/filer/uvm/gym-laereplaner-2017/stx/religion-c-stx-august-2017-ua.pdf> tilgået 15-05-2023.
- Wikipedia.com, Émile Durkheim, https://en.wikipedia.org/wiki/%C3%89mile_Durkheim tilgået 25-05-2023
- Wikipedia.org, monolatri <https://da.wikipedia.org/wiki/Monolatri> tilgået 15-05-2023.
- Wikipedia.org, Poppo, <https://da.wikipedia.org/wiki/Poppo> tilgået 18-04-2023.
- Wikipedia.org: Pledge of Allegiance https://en.wikipedia.org/wiki/Pledge_of_Allegiance#Addition_of_%22under_God%22 tilgået 15-05-2023.
- Wikipedia, State Atheism https://en.wikipedia.org/wiki/State_atheism tilgået, 15-05-2023.